

Priručnik za članove Europske mreže protiv siromaštva

PROMJENA, NADA I PRAVDA

Pristup siromaštvu temeljen na pravima

EU Skupina za strategije uključivanja

Radna skupina na temu siromaštva kao kršenja ljudskih prava

Prijevod:

Hrvatska mreža protiv siromaštva, Teslina 13, Zagreb
www.hmps.hr, croatia.eapn@gmail.com

Zagreb, 2019.

Naslov originala: Change, Hope, and Justice. A Rights-Based Approach to Poverty.
Europska mreža protiv siromaštva

Autor: Europska mreža protiv siromaštva (*European Anti-Poverty Network – EAPN*),
Boulevard Bischoffsheim 11, 1000 Bruxelles, www.eapn.eu

***„Gdje god gdje su muškarci i žene osuđeni
na život u ekstremnom siromaštvu,
prekršena su ljudska prava. Naša je
svečana dužnost zajednički osigurati
poštivanje ovih prava.“***

Otac Joseph Wresinski, citat s natpisa na spomen kamenu položenom 1993. pred Vijećem Europe

Sadržaj

UVOD	6
1. RAZUMIJEVANJE SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI KAO OBLIKA KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA	9
1.1. Ljudska prava u srži borbe protiv siromaštva	9
1.2. Što su instrumenti zaštite ljudskih prava	11
1.3. Definiranje siromaštva kao pitanja zaštite ljudskih prava	12
1.4. Nositelj prava i obveznik zaštite	13
1.5. Ekonomski argumenti za ljudska prava	14
2. PREGLED GLAVNIH INSTRUMENATA ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA RELEVANTNIH ZA BORBU PROTIV SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI	16
2.1. Kratka povijest ljudskih prava	17
2.2. Pregled glavnih instrumenata zaštite ljudskih prava	18
2.3. Okvir za provedbu ljudskih prava i uloga civilnoga društva	19
2.6. Opća prava relevantna za borbu protiv siromaštva	20
2.5. Univerzalni periodični pregled ljudskih prava	21
3. PRIMJENA PRISTUPA TEMELJENOG NA PRAVIMA U BORBI PROTIV SIROMAŠTVA: SAVJETI I ALATI	23
3.1. Ključna načela za uključivanje pristupa temeljenog na ljudskim pravima u borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti	24
3.2. Osnaživanje i sudjelovanje	25
3.3. Ljudska prava i izgradnja kapaciteta	26
3.4. Oblikovanje političkih i socio-ekonomskih strategija za borbu protiv siromaštva	29
3.5. Korištenje pristupa temeljenog na pravima u zagovaranju i lobiranju za borbu protiv siromaštva	32
3.6. Uključivanje pristupa temeljenog na pravima u borbi protiv siromaštva kroz pružanje usluga	36
3.7. Izgradnja partnerstava svih dionika za poticanje pristupa temeljenog na ljudskim pravima	38
3.8. Praćenje i evaluacija učinkovitosti politike temeljene na pravima i provedba okvira ljudskih prava, uključujući putem Nacionalnih akcijskih planova	41
3.9. Uključenost u izradu izvještaja u sjeni civilnog društva i kampanjama za ratifikaciju Ugovora o ljudskim pravima	46
4. PODUZIMANJE PRAVNIH AKCIJA PROTIV VLADA ZBOG NEUSPJEHA U ISPUNJENJU ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA	49
4.1. Pravni postupak na nacionalnoj razini	49

4.2. Pravni postupak na međunarodnoj razini.....	50
4.3. Kolektivne žalbe Vijeću Europe	53
4.4. Pravno djelovanje pri Vijeću Europe u praksi: naučene lekcije od socijalnih dionika ..	55

UVOD

Zašto Priručnik?

Europa se suočava s najvećom krizom stanja ljudskih prava od Hladnog rata, kako se navodi u izvješću Glavnog tajništva Vijeća Europe 2014¹. Širok raspon prava, od temeljnih potreba za preživljavanjem (poput primjerene prehrane i skloništa), do socijalnih, političkih, kulturnih i gospodarskih prava, sadržan je u brojnim međunarodnim dokumentima čije su potpisnice većina zemalja. Postojanje siromaštva i socijalne isključenosti sprječava potpuno i učinkovito uživanje ljudskih prava. Osobe koje žive u siromaštvu i socijalnoj isključenosti često su žrtve strukturne društvene diskriminacije, uzrokovane političkim odlukama, ili odsustvom intervencije, dok se siromaštvo samo po sebi, prema nekim autorima, smatra oblikom strukturalnog nasilja. **Potrebno je snažnije i istaknutije mjesto pristupu smanjenja siromaštva temeljenom na pravima u europskoj borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti.**

„Pristup siromaštvu temeljen na pravima zahtijeva promjenu paradigme u tome kako vidimo i rješavamo problem siromaštva. Ovakav pristup upućuje kako siromaštvo nije jednostavno neizbježno, niti se siromašnima može za njega pripisati krivnja. Zahtijeva prepoznavanje načina i mjesta u kojima siromaštvo nastaje temeljem postupaka ljudi i izbora politika, umjesto temeljem bezimenih gospodarskih sila. Pristup temeljen na pravima sagledava siromaštvo kao pitanje pravde, radije nego pitanje sudbine. Primjenjujući pristup temeljen na pravima, moramo istražiti i zahtijevati odgovornost za postupke (ili propuste) koji proizvode, održavaju ili pogoršavaju siromaštvo. Okvir ljudskih prava se također fokusira na osnaživanje – davanje glasa i moći onima koji su siromašni i nisu u mogućnosti zahtijevati svoja prava. Poseban fokus na socijalna prava će pomoći u osiguranju pristupa smanjenju siromaštva kao prioriteta od strane vlada.“²

Financijske, gospodarske i društvene krize u Europi, posebno načini na koje su se one rješavale, pokazale su kako ljudska prava nisu prepreka napretku, već dio rješenja krize. Promoviranje ljudskih prava treba biti provedeno sa specifičnim i ispravnim razumijevanjem siromaštva i socijalne isključenosti kao kršenja ljudskih prava te naprednim znanjima o načinima postupanja koji osiguravaju poštivanje, zaštitu i ispunjenje tih prava. Iako je EAPN oduvijek bio predvodnik pristupa temeljenog na pravima, vrijeme je da se ovaj pristup konsolidira u sporazumnom, referentnom dokumentu koji će se koristiti na nacionalnoj i EU razini kao temelj naših stajališta o borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti.

Neki ohrabrujući nedavni koraci Europske unije uključuju primjenu sveobuhvatnog Europskog stupa socijalnih prava, koji uključuje detaljno razrađena načela socijalne i obrazovne politike te politike zapošljavanja kojih se Unija pridržava. Iako je navedeno vrlo pozitivno, posebno percipirani pomak prema pristupu temeljenom na pravima u rješavanju siromaštva i socijalne isključenosti u Europi, tek nam u narednim mjesecima predstoji vidjeti na koji način se promišlja njihova provedba.

¹ Vijeće Europe, *State of Democracy, Human Rights and the Rule of Law in Europe*, dostupno putem poveznice: <https://rm.coe.int/1680646af8>

² CESR, Human Rights Insights No. 1, *Human Rights and Poverty: Is poverty a violation of Human Rights?*: http://www.palermo.edu/Archivos_content/2015/derecho/pobreza_multidimensional/bibliografia/Sesion4_documento3.pdf

Kako je Priručnik razvijen?

Na sastanku održanom u listopadu 2015. u Bruxellesu (Belgija), EAPN-ova Skupina za strategije uključivanja (engl. *EU Inclusion Strategies Group, EU ISG*) dodijelila je zadatak Radnoj skupini, temeljem prijedloga Danske, izradu sveobuhvatnog Priručnika koji se bavi siromaštvom kao načinom kršenja ljudskih prava iz perspektive borbe protiv siromaštva.

Radnom skupinom je predsjedao Ole Meldgaard (EAPN DK), a činili su je **Anja-Riitta Ketokoski-Rexed** (EAPN FI), **Aiden Lloyd** (EAPN IE), **Natasha Najdenova-Levikj** (EAPN MK) i **Fran McDonnell** (International Federation of Social Workers – članica EAPN). Hilde Linsen (EAPN BE) također je sudjelovala na jednom sastanku Radne skupine i dala koristan doprinos. Podršku djelovanju Radne skupine dala je i Amana Ferro, viša službenica za politike iz EAPN Europe, uz dodatno istraživanje Mattea Mandelli, asistenta za politike. Dodatno, Radnoj skupini je bila od koristi Maria José Aldanas, Službenica za politike FEANTSA-e, europske organizacije koja je ujedno članica EAPN-a; George-Konstantinos Charonis, službenik za politike u području prava mladih u European Youth Forum te Stefan Clauwaert, viši istraživač u European Trade Union Institute. EU ISG članovi također su doprinijeli primjerima iz zemalja koji se navode u Priručniku.

Radna skupina je provodila svoje aktivnosti u razdoblju od srpnja 2016. do prosinca 2017. godine, pri čemu je održano 4 jednodnevnih sastanaka u Bruxellesu (8. srpnja 2016., 7. studenoga 2016., 15. svibnja 2017., 21. rujna 2017.). Priručnik su izradili članovi Radne skupine i suradnici, a EU ISG ga je recenzirala, unaprijedila i odobrila. Dodatna podrška izradi Priručnika pružena je u obliku susreta članova EAPN-a namijenjenog jačanju kapaciteta članova na sastanku EU ISG održanog 19. listopada 2017. u Dublinu (Irska).

Ciljevi Priručnika

Priručnik je prvenstveno usmjeren članovima EAPN-a, neovisno o tome radi li se o nacionalnim mrežama ili europskim organizacijama, a cilj mu je objasniti vezu siromaštva i ljudskih prava u Europi, produbiti EAPN-ovo shvaćanje siromaštva i socijalne isključenosti u smislu kršenja ljudskih prava, te unaprijediti kapacitete članova za borbu protiv siromaštva i kršenja ljudskih prava. Namjera je nadahnuti organizacije koje se bore protiv siromaštva na uključivanje ljudskih prava kao temelja i cilja njihovog djelovanja, te na promatranje siromaštva kroz *nove leće*. Priručnik je usmjeren i vladama, nacionalnim institutima za ljudska prava i tijelima usmjerenih promociji ravnopravnosti, javnim, privatnim i neprofitnim pružateljima usluga, kao i europskim i međunarodnim organizacijama koje su aktivne u ovom području.

Glavni ciljevi Priručnika su:

- razumjeti i definirati načine temeljem kojih se siromaštvo i socijalna isključenost mogu promatrati kao pitanje ljudskih prava
- operacionalizirati takvo shvaćanje kroz EAPN-ovu borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti te razviti EAPN-ove kapacitete za rad na siromaštvu i socijalnoj isključenosti kao pitanja ljudskih prava
- prikupiti primjere načina EAPN-ovih članica i drugih dionika kojima su instrumenti ljudskih prava korišteni za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti
- unaprijediti kapacitete EAPN-ovih članica za doprinos općem diskursu i debati o siromaštvu kao kršenju ljudskih prava, uključujući i izvještajima država članica koje su dužne predati tijelima Ujedinjenih naroda i EU institucija

- istražiti mogućnosti poduzimana kolektivnih pravnih postupaka protiv vlada u slučajevima njihova neuspjeha u borbi protiv siromaštva i socijalne i isključenosti, a time i jamstva zaštite ljudskih prava.

Priručnik daje pregled obuhvata ljudskih prava i dostupnih instrumenata za uključivanje ljudskih prava u borbi protiv siromaštva. Borba protiv siromaštva i zaštita ljudskih prava nisu dva odvojena projekta, već projekti koji se međusobno osnažuju. Pristup temeljen na ljudskim pravima podrazumijeva kako zakonodavne norme i načela ljudskih prava trebaju igrati ključnu ulogu u suzbijanju siromaštva i usmjeravati sve javne politike koje utječu na osobe koje žive u siromaštvu.

Priručnik uključuje 4 odvojena poglavlja, uz dodatni *online Prilog* koji sadrži korisne reference i detalje o instrumentima i alatima u području ljudskih prava. Četiri poglavlja su:

1. Razumijevanje siromaštva i socijalne isključenosti kao oblika kršenja ljudskih prava
2. Pregled glavnih instrumenata ljudskih prava relevantnih za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti
3. Primjena pristupa temeljenog na pravima u borbi protiv siromaštva: savjeti i alati za EAPN-ove članice
4. Poduzimanje pravnih postupaka protiv vlada koje ne poštuju ljudska prava.

1. RAZUMIJEVANJE SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI KAO OBLIKA KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA

„Želim da vide da sam ljudsko biće, s pravima i obvezama jednakim svim drugim ljudima.“

Andrea, osoba koja živi u siromaštvu, Antwerp

1.1. Ljudska prava u srži borbe protiv siromaštva

Skupine koje se bore protiv siromaštva, analitičari politika i javni službenici dobro su upoznati s utjecajem siromaštva na pojedince, obitelji, zajednice i društvo. Siromaštvo donosi teškoće i deprivaciju obiteljima, negativno utječe na zdravlje te ograničava životne prilike odraslih i djece. Dodatno degradira život u zajednici dok su društveni troškovi ogromni u smislu nejednakosti, narušene društvene solidarnosti, kao i kompenzacijske potrošnje za usluge. Istraživanje koje je provela Rowntree Foundation procjenjuje te troškove u Ujedinjenom Kraljevstvu na 78 milijardi £³. Na žalost, predstavnička demokracija koja reflektira velike razlike u moći nije osmislila odlučne mjere za iskorjenjivanje siromaštva i socijalne isključenosti koja iz njega proizlazi. U svijetu kojim dominira potrošnja i konkurentnost, uz povećano otuđenje ljudi koje je siromaštvo marginaliziralo od demokratskih procesa, malo je vjerojatno kako će se to promijeniti. Pristup siromaštvu temeljen na ljudskim pravima pruža drugačiji pristup koji treba donijeti promjene.

Redistribucija moći i resursa za rješavanje pitanja siromaštva i nejednakosti jedino je moguće uz snažnu političku odlučnost, intrinzično dijeljeni osjećaj općeg dobra te ustavom/pravno obvezujući režim. Politička odlučnost zahtijeva vizionarsko vodstvo i hrabre politike koje nadilaze interese moći, dok je opće dobro teško ugraditi kada su društva vođena zakonima tržišta i konkurencije. Ovime se ne želi odbaciti oba ova čimbenika jer kultura ljudskih prava ovisi o paralelnom razvoju demokracije i otporne socijalne kohezije. Pristup temeljen na ljudskim pravima nadopunjuje oba napora dajući snažan poticaj koji je sposoban utjecati na vladine aktivnosti, mijenjajući vrijednosne okvire države i promičući ideal socijalne pravde.

U srži pristupa siromaštvu temeljenog na ljudskim pravima je uvjerenje da je siromaštvo važno te kako ono treba biti rješavano na razini države u smislu njene obveze, a ne molbe. Kako bi se operacionalizirao ovaj pristup temeljen na ljudskim pravima, neprofitne (nevladine) organizacije trebaju ugraditi shvaćanje ljudskih prava u svoje organizacije, uključujući razumijevanje instrumenata zaštite ljudskih prava, prava koja su zajamčena pojedincima, kao i obveza onoga tko ta prava jamči (države).

³ **Joseph Rowntree Foundation**, authors Glen Bramley, Donald Hirsch, Mandy Littlewood and David Watkins, *Counting the cost of UK poverty*, dostupno na: <https://www.jrf.org.uk/report/counting-cost-uk-poverty>.

Projekt „Sudjelovanje i primjena prava“ (engl. *Participation and Practice of Rights (PPR) project*) provodi se u Belfastu, u Sjevernoj Irskoj, gdje usmjerava ljudska prava onima kojima su ona najpotrebnija, dajući podršku marginaliziranim skupinama u ostvarenju njihovih prava u praksi pri čemu donose konkretne društvene i gospodarske promjene u njihove zajednice. PPR se oslanja na iskustva i stručnost osoba iz depriviranih zajednica da prepoznaju probleme s kojima se suočavaju i daju prijedloge načina njihova prevladavanja. Navedeno se uspoređuje s obećanjima i obvezama Vlade te se organizira kampanja kojom se zahtijeva postupanje, uz praćenja napretka. Namjera je natjerati Vladu da ostvari svoje obveze u području zaštite ljudskih prava, kao i osigurati da je proces donošenja odluka participativan i odgovoran. Ovaj pristup vodi do boljih ishoda i dugotrajnih promjena, a ima potencijala za široko repliciranje. Neki od uspjeha PPR projekta su uspostava novog sustava naručivanja pacijenata s problemima s mentalnim zdravljem koji dolaze u hitne bolničke jedinice diljem Sjeverne Irske; ponovni smještaj obitelji iz srušenih zgrada, kao i ponovno pregovaranje o planovima obnove iz kojih su stanari bili isključeni. Više o projektu je dostupno putem poveznice: <http://www.pprproject.org>.

Pristup temeljen na pravima je pristup primjene normi i standarda propisanih međunarodnim pravom u politike i prakse. Jedna od temeljnih dinamika pristupa temeljenog na pravima je ta da je svako ljudsko biće nositelj prava te da svako ljudsko pravo ima odgovarajućeg nositelja obveze primjene tog prava. Nositelj prava ima pravo zahtijevati ispunjenje prava, smatrati nositelja obveze odgovornim, kao i odgovornost poštivati prava drugih⁴.

Pristup temeljen na ljudskim pravima sa sobom nosi načela sudjelovanja, jednakosti, nediskriminacije i odgovornosti. U okviru ljudskih prava, postoji izričit fokus na odgovornosti nositelja obveze naspram nositelja prava. Država mora biti odgovorna za primjenu standarda ljudskih prava, kao i primjenu zakona i politika. Ukoliko u tome nije uspješna, načelo odgovornosti zahtijeva dostupnost načina na koje nositelji prava mogu tražiti i dobiti obeštećenje.

Dodatno, mjere socijalne zaštite temeljene na pravima pomažu državama u ispunjenju nekoliko obveza u području ljudskih prava, uključujući: osigurati pravo na uživanje najvišeg mogućeg standarda tjelesnog i mentalnog zdravlja; pravo na hranu; pravo na obrazovanje; zaštitu obitelji i materinstva; pravo na poštnu i ravnopravnu naknadu za rad; kao i specifična prava ranjivih skupina poput djece, starijih osoba i osoba s invaliditetom.

Važno je napomenuti kako, unatoč prepoznatosti slobode od siromaštva kao ljudskog prava, kao i poimanja kako se radi o diskriminaciji u slučaju da je ono prisutno, društveno ekonomski status nije prepoznat kao čimbenik diskriminacije u mnogim zemljama, uključujući i na europskoj razini. Siromaštvo se prečesto smatra rezultatom diskriminacije na temelju 'rase', spola, vjeroispovijesti, narodnosti i kulturnih razlika. Iako je to možda slučaj, siromaštvo može biti prisutno bez ijedne od prethodno navedenih diskriminacija. To dodatno ilustrira potrebu primjene šire analize, uključujući i 'rasnu' i analizu društvenih klasa u okviru pristupa siromaštvu temeljenog na pravima.

⁴ The Danish Human Rights Institute, *Applying a Rights-Based Approach: An Inspirational Guide for Civil Society*, dostupno ovdje: https://www.crin.org/en/docs/dihr_rba.pdf.

1.2. Što su instrumenti zaštite ljudskih prava

Ljudska prava prvenstveno su usmjerena poštivanju dostojanstva čovjeka te omogućavanju dostojanstvenog života za sve. Nisu sve potrebe prava. Svatko ima potrebu za ljubavlju, prijateljstvom, osobnom izražavanju i samoaktualizaciji, ali, iako važne, one nisu ljudska prava, mada se ponekada očituju kao prava. Naša briga su prava koja omogućuju ljudima dostojanstven život – između ostalog: pravo na slobodu od ropstva i zlostavljanja, pravo na pravičan sudski postupak, hranu i vodu, sklonište, obrazovanje i zdravstvenu skrb.

Opća deklaracija o ljudskim pravima propisuje zajedničke standarde zaštite ljudskih prava za sve ljude i sve narode⁵. Pojam *opći* je važan jer se odnosi na sve ljude, ne samo građane države te nadilazi suverenitet pojedinih država u svojoj primjeni. Opća deklaracija stoga je početna točka svih rasprava o ljudskim pravima. Dva velika pakta iz 1966., Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim socijalnim i kulturnim pravima, osmišljena su kao ključni provedbeni instrumenti Opće deklaracije, te zajedno s Općom deklaracijom predstavljaju temeljne tekstove u proučavanju ljudskih prava. Paktovi su međunarodni sporazumi koji predstavljaju pravne obveze državama koje su ih ratificirale.

Instrumenti zaštite ljudskih prava prisiljavaju države na iskorjenjivanje diskriminacije i na progresivnu realizaciju ljudskih prava obuhvaćenih instrumentom. Neka od ovih prava djeluju razumljivo ili čak arhaično, zbog toga što ih uzimamo zdravo za gotovo, ili jer je nemoguće zamisliti da bi njihovo kršenje moglo biti tolerirano u suvremenim društvima. Ropstvo je dobar primjer, no trgovanje ženama za prisilnu prostituciju je suvremeni oblik ropstva. Slično tome, dječji rad priziva *dikenzijanske* slike dugotrajnog rada djece, opasne sate u tvornicama, pri čemu ne pomišljamo na njihove suvremene kopije rada djece u izrabljivačkim tvornicama, kuhinjama, farmama, čija prava također treba zaštititi.

Obveze zaštite ljudskih prava nadilaze suzdržavanje od *kršenja* prava. Postoji zahtjev za *poštivanjem* ljudskih prava, odnosno izbjegavanjem mjera koje mogu spriječiti uživanje nekog prava. Slično tome, postoji obveza *zaštite* ljudskih prava, odnosno sprječavanja trećih osoba (poput privatnih poduzeća) u miješanje u ostvarivanje nekog prava. Konačno, postoji i zahtjev za ispunjenjem ljudskih prava, odnosno poduzimanja pozitivnih mjera koje omogućuju ljudima uživanje prava⁶.

Kada države pristupe nekom instrumentu zaštite ljudskih prava, postoje temeljna pravila koja se primjenjuju:

- Mora postojati napredak u promicanju socijalnih i ekonomskih prava te koraci moraju biti provedeni u razumnom roku;
- Mora postojati mjerljiv napredak te najveća primjena dostupnih resursa;
- Ne smije biti nazadovanja, čak i u vremenima štednje, bez pažljivog istraživanja svih alternativa; ovo istraživanje mora uzeti u obzir učinke na siromašne osobe te uzimati u obzir utjecaj na sva druga prava;
- Vlade su obvezne osigurati minimalan niz ciljeva za svako ljudsko pravo, uključujući određivanje politika, plana aktivnosti i alocirani proračun;
- Moraju dati prioritet ranjivim društvenim skupinama, popisujući utjecaj prioritarnih politika na ovu skupinu. Moraju također odrediti prioritarna postignuća za ove skupine te zaštitne mehanizme koji će se aktivirati u slučaju regresije⁷.

⁵ Clapham, A., *Human Rights: A Very Short Introduction* (2007.), Oxford University Press.

⁶ Clapham, A., *Human Rights: A Very Short Introduction* (2007.), Oxford University Press.

⁷ Dierckx, D. (2012), *Een toetsing van de armoedetoets*, In D. Dierckx, J. Coene & A. Van Haarlem (Eds.), *Jaarboek armoede en sociale uitsluiting 2012*. Leuven: Acco.

1.3. Definiranje siromaštva kao pitanja zaštite ljudskih prava

Siromaštvo se sasvim sigurno definira kao kršenje ljudskih prava. Opća deklaracija o ljudskim pravima navodi kako: „Svatko ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući prehranu, odjeću, stanovanje, liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na sigurnost u slučaju nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili nekog drugog nedostatka sredstava za život u uvjetima koji su izvan njegove kontrole“.

Siromaštvo se u početku definiralo kao minimalna razina ispod koje nije moguće održavati tjelesne funkcije⁸. Ovaj *apsolutni* prag je odbačen u poslijeratnoj Europi nakon što se siromaštvo počelo promatrati kao *relativan* koncept koji je nadilazio poimanje siromaštva kao nedostatka temeljnih materijalnih potreba, pomičući se prema prepoznavanju potrebe za sudjelovanjem u društvu u kontekstu specifičnog društva u kojem pojedinac živi.

Koncept relativnog siromaštva prepoznaje kako ljudi žive u društvima u kojima se njihovo blagostanje uspoređuje s normama tih društava. To znači kako siromaštvo podrazumijeva ne samo nedostatak dohotka i resursa koji trebaju osigurati održiv život, već uzima u obzir pitanja zdravlja, stanovanja, obrazovanja, socijalne diskriminacije i isključenosti, kao i nemogućnost sudjelovanja u donošenju odluka u građanskim, socijalnim i kulturnim pitanjima (Ujedinjeni narodi, 1995., odlomak 19).

Vijeće o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, UN tijelo nadležno za praćenje poštivanja i tumačenje prava definiranih Paktom, 2001. godine, definiralo je siromaštvo kao „*ljudsko stanje koje karakterizira dugotrajni ili kronični nedostatak resursa, mogućnosti, izbora, sigurnosti i moći potrebne za uživanje primjerenog standarda življenja i ostalih građanskih, kulturnih, političkih i socijalnih prava*“ (Ujedinjeni narodi, 2001., odlomak 8). Europska unija je usvojila koncept socijalne isključenosti za opisivanje kumulativnog utjecaja siromaštva, diskriminacije i nejednakosti, pri čemu nedostatak prihoda i odvojenost od donošenja odluka, socijalnih mreža i kulturnog angažmana stavlja ljude na margine društva.

„Smatra se kako ljudi žive u siromaštvu ako su njihovi prihodi i resursi toliko nedostadni da im onemogućuje standard življenja koji se smatra prihvatljivim u društvu u kojem žive. Zbog siromaštva mogu iskusiti višestruke poteškoće, poput nezaposlenosti, niskih prihoda, lošeg stanovanja, neodgovarajuću zdravstvenu skrb te imati prepreke kod cjeloživotnog učenja, kulture, sporta i rekreacije. Često su isključeni i marginalizirani od sudjelovanja u aktivnostima (ekonomskim, socijalnim i kulturnim) koji su norma za ostale ljude te im pristup temeljnim pravima može biti ograničen.“

Europska komisija, Joint Report on Social Inclusion 2004.

Ovakva definicija možda najbolje opisuje raznolikost iskustava siromašnih osoba. U Europskoj uniji, glavna mjera monetarnog siromaštva je ona relativna – stopa rizika od siromaštva. Definiciju, koja se odnosi na 60 % od srednje vrijednosti (medijana) ekvivalentnoga raspoloživog dohotka svih osoba, prihatile su sve države članice kao pokazatelj rizika od siromaštva Lisabonskom strategijom do 2010. te je rizik od siromaštva jedan od tri elementa mjerenja broja ljudi s iskustvom siromaštva i socijalne isključenosti u okviru Strategije Europe 2020. (druga dva elementa odnose se na tešku materijalnu deprivaciju i niski intenzitet rada kućanstava).

⁸ Rowantree BS, *A Study of Town Life*, The Policy Press, 2000.

Instrumenti zaštite ljudskih prava definiraju važne pragove, uključujući minimume koje vlade trebaju poduzeti ili pružiti kako bi osigurala uživanje prava za sve. Dodatno, trebaju navesti i pristupe koje vlade trebaju poduzeti za iskorjenjivanje siromaštva. Naravno, zakonodavni okvir za zaštitu ljudskih prava tek je jedno rješenje za njegovo iskorjenjivanje, ali pruža važne mehanizme zaštite te smjernice za razvoj i primjenu aktivnosti i strategija borbe protiv siromaštva. Mnogi ciljevi vezani uz zaštitu ljudskih prava zajednički su ciljevima borbe protiv siromaštva, posebno oni koji se odnose na ekonomska, socijalna, politička i kulturna prava. U nekim zemljama, aktivnosti zaštite ljudskih prava i borbe protiv siromaštva su sinonimi te se radi o preferiranom pristupu kod pitanja prihoda, vlasništva zemlje, sindikalnih borbi, zdravstva i obrazovanja.

1.4. Nositelj prava i obveznik zaštite

Poimanje siromaštva promijenilo se tijekom vremena, od toga da se smatralo da je zadano samo od sebe (od siromašnih), da je rezultat deprivacije u obitelji, proizišlo iz ograničavajućih prilika u kojima siromašni žive pa sve do prihvaćanja siromaštva kao strukturalnog problema vezanog uz distribuciju resursa, prihoda i bogatstva na koje utječu političke odluke i institucionalne prakse. Razmatranje siromaštva kao kršenja ljudskih prava zahtijeva afirmativno djelovanje za iskorjenjivanje siromaštva kao ključnog elementa pristupu siromaštvu temeljenom na ljudskim pravima.

Pristupi vezani uz humanitarnu i socijalnu pomoć su usmjereni na pružanje financijske i materijalne podrške kojom se teški životni uvjeti čine izdržljivima. To se čini pružanjem socijalnih usluga sukladno individualnim potrebama, no ono ne mijenja uvjete zbog kojih su te potrebe nastale. Pristupi temeljeni na ljudskim pravima fokusiraju se na zaštitu i ispunjenje ljudskih prava siromašnih i isključenih osoba uspostavljanjem prava i suočavanjem s uzrocima siromaštva, što je najbolji način iskorjenjivanja siromaštva i nejednakosti. Siromašni i isključeni smatraju se ključnim dionicima u ovom razvojnom procesu koji izaziva nejednaku moć i nepravdu.

Ključna promjena u razumijevanju je:

- (a) Siromaštvo je kršenje ljudskih prava
- (b) Siromaštvo nastaje prvenstveno jer se ljudska prava ne poštuju i
- (c) Ukoliko želimo okončati siromaštvo, potrebno je štiti, promicati i provoditi ljudska prava siromašnih i isključenih prava.

Jednakost i nediskriminacija su temeljna načela u okviru ljudskih prava. Svi su ljudi jednaki samim time što su ljudi. Stoga, sva ljudska bića imaju pravo na zaštitu svojih ljudskih prava bez bilo kakve vrste diskriminacije, kako u zakonima, tako i u praksi.

Iako postoji gotovo univerzalno prihvaćanje građanskih i političkih prava u demokratskim državama (te čak neodlučno prihvaćanje u mnogim despotskim), drugačija je situacija kada su u pitanju ekonomska, socijalna i kulturna prava. Mnoge se države pozivaju na načelo podjele vlasti⁹ te nevoljko ispunjavaju ili odbijaju izvršavati svoje dužnosti po pitanju prava na stanovanje, zdravlje, obrazovanje itd., kao opravdanih prava, smatrajući ih ciljevima politika o

⁹ Načelo prema kojem su odgovornosti i vlast podijeljene između pravosuđa (sudstva), zakonodavstva (parlament) i izvršne vlasti (vlada), pri čemu je balansiranje ove raspodjele provjera zloupotrebe moći u jednoj od ove tri sfere.

kojima odlučuju političari koji su odgovorni svojim biračima, umjesto sudstvu koje nema mandat odlučivanja o pitanjima raspodjele resursa. Ovo je pojednostavljeno tumačenje, s obzirom da je uloga sudstva interpretirati zakon, uključujući i zakonodavstvo zaštite ljudskih prava, kako bi uputilo državu na njene dužnosti. Svrha je provjeriti ravnotežu, a ne zadirati u odgovornosti zakonodavne i izvršne vlasti te je načelo podjele vlasti očuvano.

Dodatan argument koji koriste protivnici snažnije primjene ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava je taj da vlade ne nameću siromaštvo svojim građanima namjerno te se stoga ne mogu smatrati odgovornima za posljedice ekonomskih, razvojnih ili povijesnih okolnosti. Ova 'neizbježnost posljedica' je lažan argument, jer nema ničega neizbježnog kod siromaštva: radi se o strukturnom problemu koji se ne može popraviti političkim aktivnostima. Kod pristupa temeljenog na ljudskim pravima, siromaštvo treba sagledati u svojoj punini.

Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije zabranjuje 'svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva koji se zasnivaju na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom porijeklu i koji imaju za svrhu ili za rezultat da unište ili da ugroze priznavanje, uživanje ili vršenje, pod jednakim uvjetima, prava čovjeka i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom polju ili na svakom drugom polju javnog života.'

1. 5. Ekonomski argumenti za ljudska prava

Već je široko prihvaćeno kako je ekonomski razvoj od iznimne važnosti za ljudska prava. Ono generira prihod, poslove, usluge, infrastrukturu i tehnologiju koja je potrebna za ostvarenje ljudskih prava. Ipak, ovo također ovisi o vrsti ekonomskog razvoja koji se predlaže te o tome tko ima koristi. Istovremeno je obrnuti odnos – važnost ljudskih prava za ekonomski razvoj – slabije razumljiv. Ljudska prava trebaju ekonomski razvoj, ali je i obrnuto također istinito; postoji niz „slatkih točaka“ u politici ljudskih prava koja mogu pozitivno pridonijeti gospodarskom razvoju.

Temeljem pregleda dostupnih istraživanja¹⁰ u području ekonomije, razvojnih studija i srodnih područja, najmanje četiri aspekta društvenog razvoja se mogu uzročno posljedično povezati s ekonomskim rastom: ekonomska nejednakost, ljudski razvoj, institucije i upravljanje te sukobi i politička nestabilnost. Drugim riječima, mogu poslužiti kao posrednici u razumijevanju doprinosa ljudskih prava pozitivnom ekonomskom razvoju. Postoje rašireni dokazi¹¹ kako, barem u slučaju kada je iznad određene razine, nejednakost negativno utječe na ekonomski rast. Uzimajući u obzir visoku razinu nejednakosti u i među društvima, promoviranjem ljudskih prava, posebno socijalnih i ekonomskih, doći će do ujednačenije raspodjele resursa i prilika, što je dobro za rast, posebno održiv i uključiv rast.

¹⁰ The Danish Institute for Human Rights, *The Economy of Human Rights*, dostupno ovdje: http://menneskeret.dk/sites/menneskeret.dk/files/media/dokumenter/nyheder/the_economics_of_human_rights_2016.pdf.

¹¹ Wilkinson, R i Pickett, K., *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better* (2009.) Penguin.

Danski institut za ljudska prava je izdao dokument s ciljem boljeg razumijevanja primjene politika i reformi vezanih uz ljudska prava za unaprjeđenje ekonomskog razvoja pojedinih država. Ovakvo istraživanje nije s namjerom reduciranja ljudskih prava na ekonomski alat. Ljudska prava se trebaju štiti neovisno o ekonomskoj dobrobiti. Ipak, sposobnost je pojedinih država ograničena s obzirom na dostupne resurse. Stoga je mobilizacija resursa ne samo ekonomsko pitanje, već i pitanje ljudskih prava. Ovaj dokument istražuje poveznice između ekonomskog razvoja i četiri aspekta socijalnog razvoja povezana s ljudskim pravima: ekonomska nejednakost; ljudski razvoj; institucije i upravljanje te sukobi i politička nestabilnost. Istraživanje nije pronašlo značajnu potvrdu široko uvriježene pretpostavke kako postoji kompromis između ljudskih prava i ekonomskog razvoja, ili da su ljudska prava trošak koji se mora odgoditi dok se ne proizvede dovoljno bogatstva. Sve upućuje na sasvim suprotno. Može se tvrditi kako se na ljudska prava treba gledati kao na aktivnu sastavnicu modela rasta, umjesto njegovog pukog pasivnog ishoda.

The Danish Institute for Human Rights: The Economy of Human Rights:
http://menneskeret.dk/sites/menneskeret.dk/files/media/dokumenter/nyheder/the_economics_of_human_rights_2016.pdf.

2. PREGLED GLAVNIH INSTRUMENATA ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA RELEVANTNIH ZA BORBUN PROTIV SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI

„Cilj... socijalnih akcija (je) pomaknuti se prema stvaranju kulture zaštite ljudskih prava među ljudima diljem svijeta kako bi svaka osoba, svugdje u svijetu, imala zajamčena svoja prava. Ukratko, kultura ljudskih prava je „živaća svijest“ načela ljudskih prava u nečijem umu i srcu, uvučena u svakodnevni život pojedinca.“

Dr. Joseph Wronka: Creating a Human Rights Culture: <http://www.humanrightsculture.org/Relevance.html>

Ovo poglavlje, uz detaljniji [Prilog](#), treba dati pregled obuhvata ljudskih prava kako bi organizacije koje se bave borbom protiv siromaštva bile kapacitirane za uključivanje ljudskih prava kao temelja i cilja svoga djelovanja i kako bi mogle poduzimati proaktivan pristup, temeljen na ljudskim pravima. Kada govorimo o korištenju instrumenata zaštite ljudskih prava na terenu u svakodnevnom životu, preporučljivo ih je koristiti u okviru mreža koje uključuju različite tipove ekspertize. Velik potencijal leži u borbi protiv siromaštva koristeći ljudska prava, ali često zahtijeva nove načine rada, suradnje i organiziranja (vidjeti primjer Platforme za prava, engl. *Rights Platform*, u ovoj publikaciji).

Ovdje navodimo pregled okvira zaštite ljudskih prava, a u [Prilogu](#) (stranica 4.) nalazi se više informacija o svakom od ovih područja:

Međunarodni, regionalni, nacionalni sustavi zaštite ljudskih prava:

1. Ujedinjeni narodi

- 1.1. *Opća deklaracija o ljudskim pravima*
- 1.2. *Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima*
- 1.3. *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*
- 1.4. *Deklaracija o pravu na razvoj*
- 1.5. *Odbor za gospodarska, socijalna i kulturna prava*
- 1.6. *Temeljni međunarodni instrumenti zaštite ljudskih prava*

2. Vijeće Europe

- 2.1. *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*
- 2.2. *Europska socijalna povelja*
- 2.3. *Revidirana Europska socijalna povelja*
- 2.4. *Pravo na zaštitu od siromaštva i socijalne isključenosti*
- 2.5. *Europski odbor za socijalna prava*
- 2.6. *Europski kodeks zakona o socijalnoj sigurnosti*
- 2.7. *Ostali Ugovori*

3. Europska unija

- 3.1. *Temeljna prava u EU*
- 3.2. *Povelja EU o temeljnim pravima*
- 3.3. *Strategija 2020. i Platforma protiv siromaštva i socijalne isključenosti*
- 3.4. *Europski stup socijalnih prava*

2.1. Kratka povijest ljudskih prava

Ideja ljudskih prava ima dugu povijest, ukorijenjenu u religijama, kulturama i tradicijama, poput 'zlatnog pravila' „ne čini drugima ono što ne želiš da drugi tebi čine“. Preteče suvremenih dokumenata zaštite ljudskih prava su engleska Povelja o pravima (1689.), francuska Deklaracija o pravima čovjeka i građanina (1789.) te Ustav i Povelja o pravima SAD-a iz 1791. godine.

Ideja ljudskih prava snažnije se javila nakon Drugog svjetskog rata. Istrebljenje milijuna Židova, Sinta i Roma, homoseksualaca i osoba s invaliditetom koje je počinila nacistička Njemačka zgrozilo je svijet. Države članice Ujedinjenih naroda zavjetovale su se promovirati poštivanje ljudskih prava za sve. Kako bi unaprijedile ovaj cilj, Ujedinjeni narodi su uspostavili Komisiju za ljudska prava sa zadatkom izrade dokumenta koji će popisati značenje temeljnih prava i sloboda proklamiranih u Povelji Ujedinjenih naroda iz 1945. godine.

Tri generacije ljudskih prava

Koncept tri generacije ljudskih prava razvijen je tijekom vremena. Francuski pravnik Karel Vasak je identificirao tri generacije ljudskih prava, nadahnut sloganima Francuske revolucije:

- Građanska i politička prava (liberté) koja uključuju pravo na život, slobodu, osobnu sigurnost i vlasništvo, slobodu od diskriminacije, ropstva, mučenja, samovoljnog uhićenja i slobodu izražavanja, okupljanja i politička prava
- Ekonomska, socijalna i kulturna prava (egalité) uključuju pravo na rad, socijalnu sigurnost, slobodno vrijeme, zdravlje i blagostanje, obrazovanje i primjeren životni standard
- Solidarna prava (fraternité) koja su fokusirana na preraspodjelu moći i bogatstva, samoodređenje, ekonomski i društveni razvoj i podjelu resursa, pravo na mir i zdrav i održiv okoliš.

Tri generacije se danas promatraju kumulativno: preklapaju se, međuovisna su i isprepletana. Mogu pomoći organizacijama koje se bore protiv siromaštva u razumijevanju generacije socijalnih prava kojom se bave, a za očekivati je da se radi o više od jedne.

Primjena triju generacija u socijalnom radu¹²

1. Prva generacija prava su građanska i politička prava, poput slobode govora i slobode od diskriminacije. Socijalni radnici koji djeluju u području zagovaranja mogu biti uključeni u njihovoj zaštiti kroz, primjerice, zagovaračke skupine, izbjegličke akcijske skupine ili reformu zatvorenika.

2. Druga generacija prava su ekonomska, socijalna i kulturna prava, poput prava na zdravlje, stanovanje, socijalnu sigurnost i obrazovanje. Ova prava su u srži onoga što mnogi socijalni radnici rade kako bi pružili tjelesnu, socijalnu ili emocionalnu podršku koja je potrebna osobama. Socijalni radnici imaju ključnu ulogu u razotkrivanju rupa u sustavu koje pokazuju

¹² International Federation of Social Workers, *Standards in Social Work practice Meeting Human Rights*, (2010.), kontaktirati www.ifsw.org@ifsw.org.

kolikom broju ljudi se ne poštuju njihova temeljna prava. Ovo je važan posao koji se može obavljati unutar i izvan zadanih birokratskih procesa.

3. Treća generacija prava su kolektivna prava, poput prava na razvoj i samoodređenje. Ovdje se preklapaju praksa socijalnog rada i razvoj zajednice. Razvoj zajednice je oblik rada sa zajednicom, umjesto za zajednicu kako bi se unaprijedili njeni kapaciteti i sposobnost pronalaska vlastitog rješenja za probleme s kojima se zajednica suočava. Socijalni radnici trebaju biti facilitatori ovog procesa promjene koja se događa odozdo prema gore te povezivati ih kako bi se utjecalo na središnje politike.

Vidjeti više na sljedećoj poveznici: www.basw.co.uk/policies.

2.2. Pregled glavnih instrumenata zaštite ljudskih prava

Odredbe Opće deklaracije o ljudskim pravima (ODLJP)¹³ iz 1948. koje su usvojili Ujedinjeni narodi, odredile su područje ljudskih prava. Deklaracija određuje „*zajedničkog standarda svih ljudi, svih naroda prema kojem se svakom pojedincu i svakom tijelu u društvu, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, težili da poučavanjem i obrazovanjem promiču poštovanje ovih ljudskih prava i sloboda te kako bi se postupnim domaćim i međunarodnim mjerama osiguralo njihovo opće i djelotvorno priznanje i primjena među narodima država članica i među narodima na područjima pod njihovom jurisdikcijom*“.

ODLJP je proširila revoluciju u međunarodnom pravu koju je uvela Povelja Ujedinjenih naroda – poglavito da je način na koji se vlada odnosi prema svojim građanima sada pitanje opravdane međunarodne skrbi, a ne isključivo nacionalno pitanje. Prema njoj su sva prava međuovisna i nedjeljiva. U svojoj preambuli jasno se navodi kako je „*priznanje urođenog dostojanstva te jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji temelj slobode, pravde i mira u svijetu*“.

Devet je međunarodnih ugovora koji čine srž zaštite ljudskih prava¹⁴. Tih devet ugovora obuhvaćaju ekonomska, socijalna i kulturna prava, građanska i politička prava, iskorjenjivanje rasne i rodne diskriminacije, zaštitu od mučenja i prisilnog nestanka, kao i prava žena, djece, migranata i osoba s invaliditetom. Ova prava su pojašnjena u pratećim paktovima koji detaljno razlažu prvu i drugu generaciju prava te u konvencijama koje se bave specifičnim ljudskim pravima posebno ugnjetavanih skupina.

Devet ugovora kojima se štite ljudska prava:

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966.)
- Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.)
- Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (1969.)
- Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (1979.)
- Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (1984.)
- Konvencija o pravima djeteta (1989.)
- Međunarodna konvencija o zaštiti svih osoba od prisilnog nestanka (1990.)
- Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji (1990.)
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (2006.)

¹³ Vidjeti više na poveznici: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>.

¹⁴ Vidjeti više na poveznici: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CoreInstruments.aspx>.

U Europi, organizacije također djeluju u kontekstu:

- Europske konvencije o ljudskim pravima (1953.), međunarodnog ugovora prema kojem se zemlje članice Vijeća Europe obvezuju osigurati zaštitu temeljnih građanskih i političkih prava
- Povelje Europske unije o temeljnim pravima (2009.)
- Europska socijalna povelja, koja se smatra socijalnim ustavom Europe i predstavlja ključnu komponentu arhitekture ljudskih prava. Povelja je revidirana 1996. godine te ju je ratificirali 43 od 47 članica Vijeća Europe. Ona jamči temeljna socijalna i ekonomska prava; širok raspon svakodnevnih ljudskih prava povezanih sa zapošljavanjem, stanovanjem, zdravljem, obrazovanjem, socijalnom zaštitom i socijalnom skrbi. Povelja daje poseban naglasak zaštiti ranjivih skupina, poput starijih osoba, djece, osoba s invaliditetom i migranata¹⁵.

2.3. Okvir za provedbu ljudskih prava i uloga civilnoga društva

Široka mreža globalnih, regionalnih, nacionalnih neprofitnih (nevladinih) institucija imaju cilj štiti i promicati ljudska prava. Na globalnoj razini, Ujedinjeni narodi dominiraju te djeluju kao temeljni foruma za razvoj normi zaštite ljudskih prava i aktivnosti. Na regionalnoj razini, EU dijeli pozornicu s brojnim regionalnim organizacijama za ljudska prava. Održava uspješnu vezu s Vijećem Europe uspostavljenim 1949. u svrhu promocije demokracije i zaštite ljudskih prava i vladavine prava u Europi, s ukupno 47 zemalja članica, a koje je od svog osnutka bilo od ključne važnosti u oblikovanju europske tradicije ljudskih prava. Na nacionalnoj razini, nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava proširuju svjetske mehanizme kako bi unaprijedile lokalnu zaštitu i usklađenost sa zakonodavstvom ljudskih prava. Rad Vijeća Europe i drugih institucija ima velike koristi od kontakta i suradnje s organiziranim civilnim društvom. Konferencija međunarodnih nevladinih organizacija je savjetodavno tijelo koje predstavlja civilno društvo i ove organizacije imaju sudjelujući status pri Vijeću Europe.

Postoji niz institucija sa svrhom praćenja, provedbe i osnaživanja ljudskih prava:

- Europski sud za ljudska prava Vijeća Europe uspostavljen je 1959., a odlučuje o pojedinačnim ili međunarodnim zahtjevima koji se odnose na povredu građanskih i političkih prava sadržanih u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima. Sud uzima u obzir vezu između Konvencije i Povelje.
- Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA) je središnje stručno tijelo Europske unije za temeljna prava. Agencija pomaže EU institucijama i državama članicama u razumijevanju i rješavanju izazova zaštite temeljnih ljudskih prava svih u EU prikupljanjem i analizom podataka u EU. Radeći u partnerstvu, Agencija igra važnu ulogu u ostvarivanju temeljnih prava za sve koji žive u EU.

Pokazuje se kako na svim razinama promocije i zaštite ljudskih prava, organizacije civilnoga društva igraju ključnu ulogu. One mogu usmjeravati program ljudskih prava te mogu pružati međunarodnim i nacionalnim institucijama potreban input za praćenje situacije vezane uz ljudska prava na terenu, time podižući svijest diljem svijeta, regionalno i nacionalno.

¹⁵ EAPN internal working paper *Participatory Status and Collective Complaints in the Council of Europe*, srpanj 2017.

FEANTSA je izdala publikaciju **Obveze država vezane uz stanovanje temeljem europske i međunarodne sudske prakse**. Njihovo je stajalište kako „ispunjavanje prava na stanovanje nije više izbor politika. Sudska i pravna praksa sada obvezuje javne vlasti na poštivanje, zaštitu i primjenu prava na stanovanje.“¹⁶ Ovaj dokument je izrađen kako bi pomogao udrugama, pravnicima i drugim organizacijama koje rade u području zaštite prava na stan u korištenju međunarodnog i europskog prava za borbu protiv beskućništva i socijalne isključenosti. U njemu su navedene norme koje je odredila sudska praksa u području stanovanja, kao i popis obveza tijela javne vlasti koje proizlaze iz sudske prakse. Ovaj popis pozitivnih obveza za tijela javne vlasti trebao bi omogućiti evaluaciju razvoja lokalnih i nacionalnih politika u području prava na stan.

Englesku i francusku inačicu dokumenata moguće je pronaći ovdje:

<http://www.housingrightswatch.org/news/housing-related-binding-obligations-states-european-and-international-law>.

2.6. Opća prava relevantna za borbu protiv siromaštva

Ljudska prava su temeljena na načelima dostojanstva i slobode. Oba su ozbiljno narušena u situacijama kada ljudi ne mogu zadovoljiti svoja temeljna prava. Ekonomska i socijalna prava jamče da će svakoj osobi biti osigurani uvjeti koji će im omogućiti zadovoljavanje njenih potreba. Ekonomska i socijalna prava uključuju¹⁷:

Prava	Instrumenti
Pravo na obrazovanje , omogućuje učinkovito sudjelovanje u slobodnom društvu i usmjereno je potpunom razvoju ljudske osobnosti.	Opća deklaracija o ljudskim pravima: članak 26. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima: članci 13. i 14. Konvencija o pravima djeteta: članci 28, 29. i 40. Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije: članak 5. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena: članci 10. i 14.
Pravo na hranu , jamči slobodu od gladi i pristup sigurnoj i hranjivoj prehrani.	Opća deklaracija o ljudskim pravima: članak 25. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima: članak 11. Konvencija o pravima djeteta: članci 24. i 27.
Pravo na zdravlje , koje osigurava najviši dostupan standard tjelesnog i mentalnog zdravlja, uključujući pristup skrbi, prehrani, čistoj vodi i zraku.	Opća deklaracija o ljudskim pravima: članak 25. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima: članak 12. Konvencija o pravima djeteta: članak 24.

¹⁶ FEANTSA and Foundation Abbé Pierre, *Housing-Related Binding Obligations on the State*, unaprijeđeno: lipanj 2016.

¹⁷ National Economic and Social Rights Initiative, *Economic and Social Rights*, dostupno ovdje: <https://www.nesri.org/human-rights/economic-and-social-rights>

	Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije: članak 5. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena: članci 12. i 14. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom: članak 25.
Pravo na stan, koje osigurava pristup sigurnom, priuštivom stanu koji je pogodan za stanovanje, uz slobodu od prisilnog iseljenja.	Opća deklaracija o ljudskim pravima: članak 25. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima: članak 11. Konvencija o pravima djeteta: članak 27. Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije: članak 5. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena: članak 14.
Pravo na socijalnu sigurnost, koje jamči sredstva potrebna za osiguranje temeljnih potreba i usluga svima, neovisno o njihovoj dobi ili sposobnosti za rad.	Opća deklaracija o ljudskim pravima: članak 22. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima: članak 9. Konvencija o pravima djeteta: članak 26. Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije: članak 5. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena: članci 11. i 14.
Pravo na rad, koje jamči mogućnost ispunjujućeg i dostojanstvenog rada u sigurnim i zdravim uvjetima, uz pravednu plaću koja osigurava pristojan život pojedincu i njegovoj obitelji. Ono također osigurava slobodu od nezaposlenosti i pravo na organiziranje.	Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima: članci 6. i 7. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena: članci 6. i 11. Konvencija o pravima djeteta: članci 32., 34., 35. i 36.

Posebna izvjestiteljica UN-ovog Vijeća za ljudska prava, dr. Magdalena Sepúlveda, zajedno sa svojom pomoćnicom Carly Nyst, upozorile su na ključnu ulogu socijalne zaštite u smanjenju ekstremnog siromaštva i ljudskih prava u provođenju socijalne zaštite te su predložile 30 sveobuhvatnih preporuka koje su obrazložene u [Prilogu](#) ovog Priručnika (stranica 25.).

2.5. Univerzalni periodični pregled ljudskih prava

Postoji niz načina na koje udruge mogu biti uključene u praćenje, sudjelovanje i izradu žalbi vezanih uz kršenje ljudskih prava. Više o tome dostupno je u 4. poglavlju. Ipak, važno je poznavati Univerzalni periodični pregled ljudskih prava (UPR). Radi se o jedinstvenom procesu koji omogućuje udrugama uključivanje u periodični pregled podataka o ljudskim pravima svih UN država članica. UPR je značajna inovacija Vijeća za ljudska prava koja je temeljena na ravnopravnom tretmanu svih zemalja. Pruža mogućnost svim državama da prijave aktivnosti koje su poduzele za unaprjeđenje zaštite ljudskih prava u svojim zemljama te kako bi prevladale izazove vezane uz uživanje ljudskih prava. UPR također uključuje dijeljenje primjera dobre prakse iz svijeta u području ljudskih prava.

Krajnji cilj UPR-a je unaprjeđenje zaštite ljudskih prava u svakoj zemlji sa značajnim posljedicama za sve ljude diljem svijeta. UPR je osmišljen za upozoravanje, podršku i širenje

promocije i zaštite ljudskih prava na terenu. Kako bi se to postiglo, UPR uključuje pristup podacima država vezanim uz ljudska prava i rješavanje kršenja ljudskih prava kada se ona pojave.

Dokumenti na kojima se pregledi temelje su: 1) informacije koje pružaju države koje su predmet izvješća, koje mogu imati oblik „nacionalnog izvješća“; 2) informacije sadržane u izvješćima neovisnih stručnjaka i skupina iz područja ljudskih prava, poznatih kao Posebne procedure, tijela koja prate provedbu pojedinih ugovora iz područja ljudskih prava i drugih UN tijela; 3) informacije drugih dionika, uključujući nacionalnih institucija vezanih uz zaštitu ljudskih prava i nevladinih organizacija.

Uključenost EAPN Danske u proces izrade UPR-a

Kao dio danske procedure izrade UPR-a 2015. godine, Danski institut za ljudska prava organizirao je javna saslušanja u četiri grada. Njihova je svrha bila aktivirati građane na sudjelovanje u UPR procesu. Svi su građani i organizacije imali prilike doprinijeti primjerima za koje su smatrali problematičnima za poštovanje ljudskih prava. Saslušanja su organizirana na četiri teme:

- Diskriminacija
- Praćenje i sigurnost
- Ljudska prava i ranjive skupine
- Ljudska prava i uprava

Stručnjaci su pozvani dati kratak pregled različitih aspekata navedenih tema. Tada je mikrofon bio otvoren za sve. Oko 175 sudionika dalo je svoj doprinos na saslušanjima. Institut je sa svakog saslušanja sastavio 100 natuknica. Među kršenjima ljudskih prava spomenuti su primjeri:

- Diskriminacije zbog etničkog podrijetla
- Dugotrajnim pritvorima prije suđenja
- Ranjivim skupinama sa Greenlanda u Danskoj
- Mjerama prisile u psihijatrijskim bolnicama
- Različitim tretmanom u općinama

Izvješće je pročitala stalna UPR radna skupina Instituta (za udruge). 17 udruga pridružilo se njihovim preporukama u okviru danskom izvješću dionika. Rad je proveden uz podršku stručnjaka iz Danskog instituta za ljudska prava s relevantnim referencama na dokumente iz područja ljudska prava i stručnu terminologiju korištenu u tekstu.

Udruge su se usuglasile oko 42 preporuka vezane uz:

- Okvir
- Obuhvat međunarodnih obveza
- Institucionalnu infrastrukturu i ljudska prava te mjere politika
- Jednakost i nediskriminaciju
- Pravo na život, slobodu i sigurnost pojedinca
- Pristup pravosuđu, uključujući nekažnjavanje i vladavinu prava
- Pravo na privatnost, brak i obiteljski život
- Sloboda vjeroispovijesti ili vjerovanja, izražavanja, udruživanja i mirnog okupljanja i pravo na sudjelovanje u javnom i političkom životu
- Pravo na rad i pravedne i pogodne uvjete rada
- Pravo na socijalnu sigurnost i odgovarajući životni standard

- Pravo na zdravlje
- Pravo na obrazovanje i kulturna prava
- Migranti, izbjeglice i tražitelji azila
- Ljudska prava i borba protiv terorizma

Više je dostupno putem: <https://menneskeret.dk/pfid/4544>.

3. PRIMJENA PRISTUPA TEMELJENOG NA PRAVIMA U BORBI PROTIV SIROMAŠTVA: SAVJETI I ALATI

„Gdje uopće počinju opća prava? U malim mjestima, blizu doma – toliko blizu i toliko malima da ih je nemoguće vidjeti na kartama svijeta. Ipak, radi se o svjetovima pojedinaca; susjedstvu u kojem živi; školi ili fakultetu kojeg pohađa; tvornici, farmi, uredu u kojem radi. To su mjesta u kojima svaki muškarac, žena i dijete traži jednaku pravdu, jednake mogućnosti, jednako dostojanstvo bez diskriminacije. Ukoliko ova prava imaju različita značenja tamo, tada malo znače bilo gdje. Bez aktivne građanske akcije koja će ih štititi blizu doma, uzalud ćemo tražiti napredak u širem svijetu.“

Eleanor Roosevelt: The Great Question, 1958.¹⁸

Ovaj odlomak Priručnika proučava pristupe ugradnje pristupa ljudskih prava u političke i socio-ekonomske strategije, politike i prakse, kako bi se preveniralo i iskorijenilo siromaštvo kao kršenje ljudskih prava. Također doprinosi razvoju integriranog pristupa siromaštvu temeljenom na pravima, kako ga promiče EAPN.

Vizija i vrijednosti EAPN-a jasno navode:

- Djelujemo za socijalnu Europu slobodnu od siromaštva i socijalne isključenosti, s pristupom ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima za sve.
- Siromaštvo i socijalna isključenost su negiranje temeljnih ljudskih prava i propust u poštivanju i zaštiti ljudskog dostojanstva.

Također, ovo poglavlje koristi EAPN-ovu dugogodišnju stručnost u području savjetovanja sa zainteresiranom javnošću koja omogućuje osobama s iskustvom siromaštva da postanu uključeni u razvoj politika i praksi, tako što postaju strateški partneri u borbi za ljudska prava, umjesto što su 'ciljane skupine', ili pasivni primatelji. Ovo razlikuje pristup temeljen na pravima razvoju od pristupa blagostanja ili pristupa temeljenog na potrebama u terminima odnosa između države s jedne strane i pojedinaca i lokalne zajednice s druge strane. Također, donosi pravne alate i institucije - zakone i sudstvo - kao sredstvo za osiguranje sloboda i ljudskog razvoja.¹⁹

Ovo će poglavlje dati konkretne odjeljke o tome što članovi EAPN-a mogu učiniti, kako slijedi:

- Graditi na temeljnim načelima pristupa temeljenog na ljudskim pravima
- Osnježivanje i sudjelovanje na temeljeno na ljudskim pravima

¹⁸ Prva dama Sjedinjenih Američkih Država od 1933. do 1945. godine i čelnica Odbora za izradu Opće deklaracije o ljudskim pravima, u <http://harpers.org/blog/2007/12/roosevelt-on-human-rights-in-the-small-places/>

¹⁹ UNDP, *Poverty Reduction and Human Rights: A Practice Note*, lipanj 2003., str. 10.

- Obrazovanje o ljudskim pravima i jačanje kapaciteta
- Oblikovanje političkih i socio-ekonomskih strategija za borbu protiv siromaštva
- Korištenje pristupa temeljenog na ljudskim pravima u zagovaranju javnih politika i borbe protiv siromaštva
- Uključivanje pristupa temeljenog na ljudskim pravima u rješavanju siromaštva pružanjem usluga
- Izgradnja partnerstava svih dionika za poticanje pristupa temeljenog na ljudskim pravima
- Uključivanje u praćenje i evaluaciju politika, praksi i provođenja okvira ljudskih prava, uključujući nacionalne akcijske planove
- Uključivanje u procese i kampanje u sjeni organizacija civilnog društva za ratifikaciju ugovora o ljudskim pravima.

3.1. Ključna načela za uključivanje pristupa temeljenog na ljudskim pravima u borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti

Prvi korak u uključivanju pristupa temeljenog na ljudskim pravima u borbi protiv siromaštva jest osigurati primjenu odgovarajućih temeljnih načela na strategiju, politiku i praksu temeljenu na okviru ljudskih prava radi zaštite građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava. Norme i načela zakonodavstva ljudskih prava trebali bi igrati glavnu ulogu u rješavanju siromaštva i vođenju svih javnih politika koje utječu na osobe koje žive u siromaštvu²⁰.

Zajednička načela za pristup temeljen na ljudskim pravima identificirana su kao "PANEL" načela i usvojila su ih UN i Komisija za ljudska prava, uključujući Australsku komisiju za ljudska prava i Škotsku komisiju za ljudska prava²¹. Ta se načela mogu koristiti pri izradi i pregledu ekonomske i socijalne strategije, politike i pružanja usluga.

PANEL načela su:

Sudjelovanje (Participation)

Svatko ima pravo sudjelovati u donošenju odluka koje utječu na njihova ljudska prava. Sudjelovanje mora biti aktivno, slobodno i smisleno i davati pozornost problemima pristupačnosti, uključujući pristup informacijama u obliku i jeziku koji se može razumjeti.

Odgovornost (Accountability)

Odgovornost zahtijeva učinkovito praćenje poštivanja standarda ljudskih prava i postizanje ciljeva ljudskih prava, kao i učinkovite pravne lijekove za kršenje ljudskih prava. Da bi odgovornost bila učinkovita, moraju postojati odgovarajući zakoni, politike, institucije, administrativni postupci i mehanizmi pravne zaštite kako bi se osigurala ljudska prava. Učinkovito praćenje poštivanja i postizanja ciljeva ljudskih prava također zahtijeva razvoj i uporabu odgovarajućih pokazatelja ljudskih prava²².

²⁰ OHCHR, *Guiding principles on extreme poverty and human rights*, Foundation Principle 8, dostupno ovdje: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Poverty/Pages/DGPIIntroduction.aspx>.

²¹ Vidjeti više ovdje:

<http://www.scottishhumanrights.com/careaboutrights/whatisahumanrightsbasedapproach>

²² OHCHR, *A Guide to Measurement and Implementation*, Human Rights indicators, Sažetak, dostupan ovdje: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIndicators/Summary_en.pdf.

Nediskriminacija i jednakost (Non-discrimination and equality)

Pristup temeljen na ljudskim pravima znači da svi oblici diskriminacije u ostvarivanju prava moraju biti zabranjeni, spriječeni i eliminirani. To također znači da prioritet treba dati ljudima u najugroženijim ili najranjivijim situacijama koji se suočavaju s najvećim preprekama u ostvarivanju svojih prava.

Osnaživanje (Empowerment)

Svatko ima pravo zahtijevati i ostvarivati svoja prava i slobode. Pojedinci i zajednice moraju biti u stanju razumjeti svoja prava i potpuno sudjelovati u razvoju politike i prakse koje utječu na njihov život.

Zakonitost (Legality)

Pristup koji se temelji na ljudskim pravima zahtijeva da zakon priznaje ljudska prava i slobode kao zakonski izvršna prava, a sam zakon treba biti usklađen s načelima ljudskih prava.

3.2. Osnaživanje i sudjelovanje²³

Pristup temeljen na ljudskim pravima najučinkovitiji je kad promiče osnaživanje, pravo na sudjelovanje i daje priliku ljudima da govore o politikama i praksama koje na njih utječu²⁴. To se može postići kada vlade osiguravaju aktivno, slobodno, informirano i smisleno sudjelovanje osoba s iskustvom siromaštva u svim fazama razvojnog procesa. To uključuje dizajn, provedbu, praćenje i vrednovanje politika koje na njih utječu.

Proces mora uključivati najsiromašnije i socijalno isključene ljude i zahtijeva:

- Izgradnju kapaciteta i obrazovanje o ljudskim pravima za osobe koje žive u siromaštvu.
- Transparentnost i jednak pristup informacijama.
- Uspostavu posebnih mehanizama i institucionalnih aranžmana, na različitim razinama odlučivanja, za prevladavanje prepreka s kojima su najviše suočene socijalno isključene osobe u smislu učinkovitog sudjelovanja.
- Odgovarajuća zastupljenost u svim procesima donošenja odluka od strane skupina s većim rizikom od siromaštva, uključujući one koji obično imaju iskustvo života u nepovoljnom položaju i diskriminacije na temelju rase, boje, spola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, vlasništva, rođenja ili drugog statusa.
- Podrška i osnaživanje za izražavanje svojih stavova.
- Zaštita pojedinaca, organizacija utemeljenih na radu u zajednici, socijalnih pokreta, skupina i drugih nevladinih organizacija koje podržavaju i zagovaraju prava onih koji žive u siromaštvu.

²³ **British Association of Social Workers**, *BASW Human Rights Policy*, Siječanj 2015. - www.scottishhumanrights.com/careaboutrights/whatisahumanrightsbasedapproach.

²⁴ **EAPN**, *Active Inclusion – Making It Happen*, 2011., dostupno ovdje: <http://www.eapn.eu/images/stories/docs/eapn-books/2011-active-inclusion-booklet-en-web.pdf>.

Projekt „Naši glasovi“ – Primjer osnaživanja ljudi za sudjelovanje u oblikovanju odluka

Ovaj projekt okuplja ljude koji sudjeluju u radu udruga u tri europske zemlje: u Španjolskoj, Andecha participacion y Trabajo Comunitario i ATD Četvrti svijet-Španjolska; u Poljskoj, ATD četvrti svijet - Poljska; i u Irskoj, ATD četvrti svijet - Irska. Osim osoba koje žive u siromaštvu, ovaj je projekt također usmjeren na uključivanje stručnjaka iz lokalnih vlasti i organizacija civilnog društva. Projekt je započeo u veljači 2016., a financira ga Europska komisija kroz program „Europa za građane“ u okviru područja „Projekti civilnog društva“. Cilj je produbiti rasprave o budućnosti Europe, usredotočujući se na socijalno uključivu Europu kako je opisano u Europskoj socijalnoj povelji i Povelji o temeljnim pravima Europske unije. Kohezija se pogoršava između institucija EU i mnogih građana, posebno onih koji žive u siromaštvu. Kako bi preokrenuo ovo pogoršanje, projekt promiče sudjelovanje osoba koji su suočeni sa socijalnom isključenošću. Sudjelujući u ovom projektu, nadamo se boljem razumijevanju suštine Europske socijalne povelje i Povelje o temeljnim pravima Europske unije, rada Agencije za temeljna prava Europske unije i Europskog odbora za socijalna prava i rad EU u osiguravanju ljudskih prava svojih građana. Važno je uključiti sudjelovanje ljudi koji žive u uvjetima siromaštva i isključenosti kako bi se utvrdilo u kojoj su mjeri ovi mehanizmi učinkoviti i kako sve politike EU-a na njih utječu. Polazi od njihovih iskustava kako bi zajednički izgradili razumijevanje načina provedbe politika na terenu i razvili prijedloge za poboljšanje. U posljednjoj fazi ovog projekta, grupe će razviti učinkovite preporuke i prijedloge za izgradnju Europe koja je više uključiva za sve ljude. Jasno je da će, ako su politike pozitivne i uključive za ljude koji se suočavaju s najvećim teškoćama, biti uključive za sve.

Vidjeti više na: <http://www.atd-fourthworld.org/voices-margins-considering-europe-people-living-poverty>.

3.3. Ljudska prava i izgradnja kapaciteta

Usvajanje pristupa temeljenog na ljudskim pravima kod utjecanja siromašnih ljudi i njihovih udruga na kreiranje politika zahtijeva širok spektar vještina, znanja i aktivnosti. Promjena ili usvajanje različitih načina razmišljanja, stavova, vještina i ponašanja često su potrebni kako bi participativniji oblik rada postao stvarnost.

Mnogi od onih čiji su interesi podržani u radu temeljenom na pravima nisu navikli razmišljati o svojim pravima, niti su obično svjesni zakonskih odredbi ili konvencija koje postoje za zaštitu njihovih prava. Stoga je obrazovni proces koji omogućuje ljudima upoznavanje svojih prava i uloge obično zahtjev participativnog pristupa društvenim promjenama. Cilj bi bio osnažiti ljude da prepoznaju kršenja prava i traže vlastita prava te se uključe u partnerske aktivnosti.

Kada se bave pitanjem ljudskih prava, organizacije moraju jasno razumjeti sljedeće:

- Pravo
- Kako se krši
- Koji su mehanizmi pravne zaštite dostupni
- Kako se može pratiti napredak

Postoje razni putevi i pristupi obrazovanja ljudi, poput participativnog istraživanja i obrazovanja o ljudskim pravima.²⁵ Samo poznavanje nečijih prava nije nužno dovoljno za njihovo ostvarivanje, što obično uključuje ispitivanje, izazivanje i preoblikovanje uspostavljenih odnosa moći. Partnerstva trebaju razmotriti koju vrstu obrazovnih aktivnosti trebaju njihovi članovi.

Platforma prava Dublin (Rights Platform Dublin)

Platforma prava organizira obuku aktivistima u zajednici o ljudskim pravima i pristupima temeljenim na pravima. Strategija obuke ima dva različita cilja. Prvi je modul općenito za obuku niza organizacija koje djeluju u zajednici - obuhvaćeni sadržaj uključuje ljudska prava i instrumente zaštite ljudskih prava, kao i istraživanje osnova pristupa ljudskih prava. Drugi je dio ciljanija mjera, pri čemu se intenzivno radi s odabranim skupinama tijekom određenog razdoblja na identificiranju prioriteta, izdvajanju pitanja ljudskih prava, istraživanju opsega problema i traženju odgovarajućeg propisa ili zakona koji se krši.

Vidjeti više na: www.therightsplatform.ie.

Obrazovanje za ljudska prava sastavni je dio prava na obrazovanje i sve više dobiva na prepoznatljivosti kao ljudsko pravo samo po sebi. Poznavanje prava i sloboda smatra se temeljnim alatom kojim se jamči poštivanje prava svih. Posebno je važno da, izravnim sudjelovanjem, ljudi sa iskustvom siromaštva shvate svoju ulogu nositelja prava kao i odgovornosti onih koji ta prava osiguravaju.

Obrazovanje treba obuhvatiti vrijednosti poput mira, nediskriminacije, jednakosti, pravde, nenasilja, tolerancije i poštovanja ljudskog dostojanstva. Kvalitetno obrazovanje temeljeno na ljudskim pravima znači da se prava primjenjuju u cjelokupnom obrazovnom sustavu i u svim sredinama učenja.²⁶

Integriranje pristupa temeljenog na ljudskim pravima u trening, stjecanje kvalifikacija i registraciju radnika osnažuje praksu. Na primjer, od 1994. godine programi socijalnog rada podučavaju da pristup temeljen na ljudskim pravima zahtijeva razumijevanje da je siromaštvo višedimenzionalno i da uključuje ne samo niske prihode, već i druge oblike deprivacije i gubitak dostojanstva i poštovanja²⁷.

Izgradnja kapaciteta odnosi se na proces optimizacije vještina pojedinaca i institucionalnu podršku jedne ili više organizacija. Cilj postupka je olakšati dionicima razvoj vlastitih kapaciteta na individualnoj, organizacijskoj i nacionalnoj razini. Ljudi izvan organizacije često komuniciraju s partnerima sa specifičnom svrhom osnaživanja i kapacitiranja za donošenje promjena koje su im važne. Ljudi se organiziraju i koriste prilike koje im donose promjene koje priželjkuju. Na individualnoj i organizacijskoj razini, to se može učiniti obukom, pristupom i širenjem informacija, forumom za razmjenu informacija, facilitiranjem i usmjeravanjem, savjetodavnom podrškom, sustavima podučavanja i *tvininzima*, međuorganizacijskom suradnjom, umrežavanjem i pružanjem povratnih informacija.²⁸

²⁵ Institute of Development Studies, Literature Review on Active Participation and Human Rights Research and Advocacy, svibanj 2010.

²⁶ Preuzeto s: <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/human-rights-education/>

²⁷ **United Nations**, *Human Rights and Social Work: A manual for Schools of Social Work and the Social Work Profession* (1994) Centre for Human Rights Geneva – http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_24626-7.pdf; **British Association of Social Workers**, *BASW Human Rights Policy*, siječanj 2015., stranica 6.

²⁸ https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/aidco/index.php?title=Special:Pdfprint&page=9EDF:_Capacity_building, str. 1.-3.

Primjer razvijanja zagovaranja i izgradnje kapaciteta u razvoju politike na nacionalnoj razini – Albanija, Okvir za pomoć Ujedinjenih naroda za razvoj/ United Nations Development Assistance Framework (UNDAF) (2006.-2010.):

Tim Ujedinjenih naroda u Albaniji iskoristio je novi pristup nazvan pozitivna istraga (engl. appreciative inquiry, AI) kako bi došao do ideja za razvoj Albanije. AI je filozofija upravljanja organizacijskim promjenama i pristup ljudskom razvoju, izgrađen na kolektivnom viđenju željene budućnosti („gdje želimo biti za pet godina?“). Za razliku od više retrospektivnih ili statičkih „analiza problema“, AI je relativno dinamičan, uključiv i proaktivan proces kroz kojim se zajednička vizija prevodi u perspektivni program promjene.

Tim osnovao je posebnu radnu skupinu za postizanje ciljeva UNDAF-ove radionice za određivanje prioriteta. Intervjui su provedeni u različitim dijelovima zemlje, uključujući regije i zajednice u nepovoljnijem položaju. Predstavnici vlade, civilnog društva, donatori i Ujedinjeni narodi poslužili su kao anketari, a bili su i među ispitanicima. Dogovoreno je do tada nezabilježeno uključivanje mladih muškaraca i žena u radionicu o prioritizaciji UNDAF-a. Uključili su članove skupina u nepovoljnom položaju (npr. osobe s invaliditetom, romsku zajednicu i vrlo siromašna kućanstva).

Doprinosi mreža ključnih dionika osmišljenih za CCA vježbu i proces postizanja konsenzusa vezanih uz Milenijske razvojne ciljeve, uključeni su u vježbu UNDAF-a. Tematske skupine CCA-e i UNDAF-a proširene su na ostale zainteresirane dionike. Provedba UNDAF-a, koja je počela 2006., temeljit će se na uspostavljenim mrežama i partnerstvima, a AI pristup će se i dalje primjenjivati kroz zajedničko programiranje.

Za izgradnju kapaciteta potrebni su određeni principi koji uključuju:

- Izravno sudjelovanje uključenih osoba ili organizacija
- Izgradnja kapaciteta zahtijeva vrijeme da bi imala utjecaja
- Treba se dogoditi na različitim razinama, npr. - individualnoj, organizacijskoj i institucionalnoj razini
- Važno je biti fleksibilan, jer ne postoji nacrt za izgradnju kapaciteta.

EAPN Portugal posljednjih nekoliko godina unaprjeđuje kapacitete osoba s iskustvom siromaštva i njihovih udruga kako bi utjecali na kreiranje politika.

Utjecaj na kreiranje politika - uloga osoba s iskustvom siromaštva i njihovih udruga

Od 2009. godine, EAPN Portugal promiče nacionalna i lokalna vijeća građana. Ove skupine čine građani koji su živjeli ili žive u situaciji siromaštva i socijalne isključenosti, a glavni im je cilj dati im glas u pitanjima koja su izravno povezana sa njihovom situacijom. Oni također imaju sve veću ulogu u definiranju prioriteta EAPN Portugala putem Nacionalnog vijeća i Nacionalnih sastanaka osoba s iskustvom siromaštva. Sudjelovanje je ključna strategija za EAPN Portugal i s tim skupinama nizom različitih nacionalnih, regionalnih i lokalnih akcija poput obuke, kampanje (primjer: Ispraviti predrasude i obučiti uključivanje – <http://www.eapn.pt/campanha/25/despis-os-preconceitos-e-vestir-a-inclusao>) razvijaju se aktivnosti podizanja svijesti u školama.

Također je važno naglasiti da je EAPN Portugal odlučio promijeniti svoj statut kako bi zajamčio uključivanje osoba s iskustvom siromaštva, koji sudjeluju u lokalnim vijećima građana, kao svoje članove. Do ovog trenutka samo su organizacije civilnog društva ili pojedine osobe mogle biti članovi EAPN-a, ali ovom promjenom sudionici lokalnih vijeća građana mogu biti i besplatni članovi (nije potrebno platiti nikakvu naknadu) organizacije.

Jedna od relevantnih akcija utjecaja povezana je s nacionalnim forumima u kojima su članovi vijeća glavni protagonisti. Forumi su godišnji i imaju glavni cilj poboljšati unutaraju i kritičku raspravu među tim građanima o nekim ključnim pitanjima koja utječu na njihov život i aktivno građanstvo. Na posljednjem Forumu - 2016. godine, lokalni građani su postavili niz pitanja nacionalnom parlamentu, uključujući i pitanja koja su izravno postavili političkim strankama.

Više informacija o radu navedeno je na: <http://participacao.eapn.pt>.

EAPN je u „Davanju glasa građanima“²⁹ utvrdio koliko je važno ulagati u izgradnju kapaciteta i identificirao 3 područja koja bi bila važna za razvoj politike koja se temelji na ljudskim pravima:

- Organizirati obuku državnih službenika kako bi se poboljšali njihovi kapaciteti za organiziranje smislenog dijaloga sa zainteresiranim građanima koji uključuje ljude s izravnim iskustvom siromaštva.
- Ovi bi se treninzi trebali usmjeriti na različite (kreativne i nekonvencionalne) metodologije, poznavanje stvarnosti života u siromaštvu i druge primjere uspješnih procesa sudjelovanja.
- Ulaganje u kontinuirano jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva u pripremi kvalitetnih prijedloga, zagovaranja i lobiranja koji će doprinijeti poboljšanju procesa savjetovanja, dijaloga i suradnje.

3.4. Oblikovanje političkih i socio-ekonomskih strategija za borbu protiv siromaštva

Program globalnog razvoja za 2030. (Agenda 2030 za održivi razvoj) potvrđuje da su društveni, okolišni i gospodarski razvoj međusobno ovisni. Izgradnja politika održivog razvoja uključuje poticanje čestitog kruga u kojem se ovi aspekti jačaju, a ne potkopavaju jedni druge. Ljudska prava treba promatrati kao aktivni dio modela rasta, a ne samo pasivan ishod istog.

Kao što je utvrđeno u 1. poglavlju, postoje snažni ekonomski argumenti za ekonomski razvoj koji koristi pristup temeljen na pravima. Danski institut za ljudska prava objavio je u svibnju 2017. analizu „Ljudska prava i ekonomski rast“³⁰, temeljenu na podacima 167 zemalja u razdoblju od 1981. do 2011., koja pokazuje da prava na slobodu i sudjelovanje imaju pozitivan učinak na gospodarski rast. Promatrači tvrde da ulaganja u ljudska prava općenito predstavljaju teret ekonomskom rastu, ali ova analiza pokazuje da globalno ne postoji kompromis između ljudskih prava i ekonomskog rasta. To znači da će se ulaganjem u ljudska prava vjerojatno povećati stopa gospodarskog rasta zemlje.

Pristup temeljen na ljudskim pravima u razvoju političkih, ekonomskih i socijalnih strategija za borbu protiv siromaštva zahtijeva od vlada i organizacija za ljudska prava da:

- U razumijevanje siromaštva uključuju jednake društvene odnose i dimenziju moći.

²⁹ EAPN, *Giving a Voice to Citizens, Building stakeholder engagement for effective decision making, Guidelines for Decision-Makers at EU and national levels*, Listopad 2014., dostupno ovdje: <http://www.eapn.eu/giving-a-voice-to-citizens-new-eapn-handbook-is-out/>, stranica 22.

³⁰ Danish Institute for Human Rights, *Human Rights and Economic Growth*, May 2017, dostupno ovdje: <https://www.humanrights.dk/news/human-rights-have-positive-effect-economic-growth>.

- Koriste širu definiciju siromaštva, koja je kombinacija dohodovnog siromaštva, siromaštva i socijalne isključenosti temeljenog na ljudskom razvoju, odmičući se od pukog mjerenja siromaštva temeljem dohotka prema širem konceptu ljudskog razvoja.³¹
- Integriraju i standarde i načela ljudskih prava u kreiranje politika na međunarodnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini, kao i u svakodnevno vođenje organizacija i prakse.
- Temelje politike na cijelom nizu prava, uključujući ekonomska i socijalna prava. Tada postaje jasniji odnos između siromaštva i negacije ljudskih prava, posebno ekonomskih i socijalnih prava.
- Stvore sustave socijalne zaštite i socijalne skrbi koji će biti socijalno transformativni, smanje nejednakost, stvore socijalnu pravdu i spriječe kršenje ljudskih prava³².
- Analiziraju strukturne uzroke diskriminacije i siromaštva, a ne samo njihove simptome. Analiza koja se temelji na ljudskim pravima može otkriti nedostatke u zakonodavstvu, institucijama, politikama i izrazu³³.
- Analiziraju utjecaj vladinih aktivnosti ili neaktivnosti na zajednice i pojedince s iskustvom siromaštva³⁴.
- Otklone mitove o ljudima koji žive u siromaštvu i kao i trenutna rješenja koja se temelje na njima.
- Naprave promjenu paradigme u načinu rješavanja šireg pogleda na siromaštvo i kršenja ljudskih prava (vidi primjere u nastavku).

Irske obveze javnih službi, engl. *Public Sector Duty* (2014.) pokazuje ovu promjenu u fokusu na nacionalnoj razini, od pružanja usluga prema osnaživanju i izgradnji kapaciteta pojedinaca i zajednica. Povećava sposobnost osoba odgovornih za ispunjavanje prava u području priznavanja i poštivanja ljudskih prava, na primjer, u zdravstvu, lokalnim vlastima, pružateljima javnih usluga, kao što su skrb, stanovanje, energija itd.³⁵ Pojašnjava njihove obveze i obaveze ostalih dionika.

Irske obveze javnih službi (*Public Sector Duty*) - primjer pristupa temeljenog na ljudskim pravima u izradi političke strategije

Poglavlje 42. irskog Zakona o ljudskim pravima i ravnopravnosti iz 2014. stavlja pozitivnu dužnost na tijela javnog sektora da vode računa o potrebi uklanjanja diskriminacije, promicanju jednakosti i zaštiti ljudska prava u svom svakodnevnom radu, navodeći kako će: *Javno tijelo u obavljanju svojih funkcija voditi računa o potrebi da:*

- *Eliminira diskriminaciju*
- *Promiče jednake mogućnosti i postupanje sa svojim osobljem i osobama prema kojima pruža usluge*
- *Zaštiti ljudska prava svojih članova, osoblja i osoba kojima pruža usluge*

³¹ **Amartya Sen**, *Development as Freedom* Oxford, Clarendon Press (1999.), citirana u **CESR**, *Human Rights Insights No. 1, Human Rights and Poverty: Is poverty a violation of Human Rights?*, dostupno putem poveznice: <http://www.cesr.org/downloads/CESR%20Briefing%20-%20Human%20Rights%20and%20Poverty%20-%20Draft%20December%202009.pdf>

³² **IFSW**, *Policy Paper: The role of Social Work in Social Protection Systems*, 2016., dostupno putem: <http://ifsw.org/policies/the-role-of-social-work-in-social-protection-systems-the-universal-right-to-social-protection/>

³³ Vidjeti više: <http://hrbaportal.org/fag/how-do-human-rights-help-with-situation-analysis>

³⁴ **BASW**, *Human Rights Policy*, siječanj 2015., stranica 7., dostupno na: www.basw.co.uk/policies

³⁵ **BASW**, *Human Rights Policy*, siječanj 2015., dostupno na: www.basw.co.uk/policies

To znači da javna tijela moraju uzeti u obzir ove točke u pripremi svojih strateških planova i u izradi svojih politika i praksi. Javna tijela moraju stoga:

- A) procijeniti i identificirati pitanja ljudskih prava i jednakosti koja su relevantna za njihovu funkciju;
 - B) utvrditi postojeće politike ili prakse, ili ih treba uspostaviti za rješavanje ovih pitanja;
 - C) Izvještavati na način dostupan javnosti o svom razvoju i postignućima u tom pogledu.
- Savjetovanje i sudjelovanje s ključnim dionicima, uključujući zajednice koje pristupaju i koriste usluge, važan je dio obveze javnih službi, čije će provođenje podržati Irska komisija za ljudska prava i ravnopravnost.

Vidjeti više putem: <https://www.ihrec.ie/publications/>.

Škotska provodi socijalne i ekonomske politika koristeći pristup temeljen na ljudskim pravima, kao što pokazuju primjeri u nastavku.

Škotska - Primjeri socijalnih i ekonomskih strategija u kojima se koristi pristup temeljen na ljudskim pravima:

1. *Socijalna skrb* - Škotska komisija za ljudska prava surađivala je s vladom i mnogim drugim organizacijama na uvođenju ljudskih prava u skrb³⁶. U rujnu 2012. godine u Preporukama socijalne platforme za skrb³⁷ navedeno je da usluge skrbi nisu trošak, kao što se općenito smatra, već su socijalno ulaganje za održivost europskih društava i nedovoljno iskorišteni izvor zapošljavanja. Preporučuje da se u sustavu skrbi poštuju prava pojedinaca, uključuju svi davatelje skrbi, jamči pristup uslugama i promiče socijalna uključenost.

2. *Beskućništvo* - Škotska vlada usvojila je Zakon o beskućništvu temeljen na ljudskim pravima (31. prosinca 2012.)³⁸, obvezavši se da će svi oni koje lokalne vlasti se smatraju beskućnicima ne svojom voljom imati pravo na smještaj kao zakonsko pravo. Rješavanje i sprečavanje beskućništva smatra se vitalnim dijelom borbe protiv siromaštva i promicanja ekonomske uključenosti. Škotska vlada surađuje s partnerima iz lokalne vlade, zdravstva i trećeg sektora kako bi uspostavila politike, smjernice i zakone za sprečavanje i ublažavanje beskućništva te kako bi osigurala da svaki beskućnik može dobiti informacije, savjete i podršku u skladu sa svojim potrebama.

3. *Dječje siromaštvo* - Škotska vlada trenutno provodi savjetovanje o zakonu o siromaštvu djece radi iskorjenjivanja dječjeg siromaštva na temelju preporuka UNCRC-a i utvrđivanja jasnog plana za rješavanje, izvještavanje i mjerenje dječjeg siromaštva³⁹.

³⁶ **Scottish Human Rights Commission**, *Embedding Human Rights in care*, dostupno putem: <http://careaboutrights.scottishhumanrights.com/welcome-embedding.html>

³⁷ **Social Platform**, *Recommendations for care that respects the rights of individuals, guarantees access to services and promotes social inclusion*, dostupno putem: http://www.socialplatform.org/wp-content/uploads/2013/03/20121217_SocialPlatform_Recommendations_on_CARE_EN1.pdf

³⁸ Vidjeti više na: <http://www.gov.scot/Topics/Built-Environment/Housing/homeless>

³⁹ Consultation on a child poverty bill for Scotland (2016), vidjeti više na: <http://www.gov.scot/Publications/2016/12/2834>

3.5. Korištenje pristupa temeljenog na pravima u zagovaranju i lobiranju za borbu protiv siromaštva

„Općenito, stvarnost siromaštva u EU je ta da utječe na mnoge aspekte života ljudi i ograničava pristup osnovnim pravima. Ljudi koji su pogođeni često imaju niz različitih nedostataka koji se međusobno jačaju i zarobljavaju ih u siromaštvu. Siromaštvo ograničava mogućnost ljudi da dostignu svoj puni potencijal. Na primjer, djeca koja odrastaju u siromaštvu imaju veću vjerojatnost da će imati loše zdravstveno stanje, loše se snalaze u školi i postaju sljedeća generacija odraslih osoba kojima prijete nezaposlenost i dugotrajno siromaštvo.“⁴⁰

Uspjeh razvoja temeljenog na ljudskim pravima zasniva se na poštivanju ljudskih prava i obvezi na svim razinama da se oni odraze u normama, institucijama, pravnim i političkim okvirima neke zemlje. Takvo okruženje trebalo bi promijeniti odnose moći između različitih skupina u donošenju odluka, pristupu resursima i razumijevanju specifičnih kulturnih konteksta u kojima se događa diskriminacija⁴¹.

Nevladine organizacije i građani imaju ključnu ulogu u svim razvojnim fazama za promicanje razvoja temeljenog na pravima. Za pokretanje i promicanje promjena može se koristiti niz strategija i tehnika:⁴²

- **Zagovaranje:** osjetljivost svih dionika u najširem smislu te riječi
- **Jačanje kapaciteta:** stvaranje održivog sustava razvoja i provođenja politika temeljenih na pravima (nije nužno i pravno) (vidjeti odjeljak 3.3)
- **Provedba:** primjena ljudskih prava u zakonodavstvu, strategiji i politici
- **Praćenje:** učinkoviti sustavi za društveno praćenje primjene i provođenja na temelju prava⁴³ (vidjeti dio 3.8).

Zagovaranje se može usmjeriti na različite publike: širu javnost, udruge, političare, vlade, druge donositelje odluka i vlastitu organizaciju. Zagovaranje znači „dati glas ljudima“ i predstavlja sustav radnji usmjeren na promjenu stavova, politika i praksi. Kampanje zagovaranja uključivat će utvrđivanje prioriteta i priopćavanje tih podataka vladi i lokalnim vlastima na različite načine kao što su sastanci, demonstracije, peticije, priopćenja za medije - konferencije za novinare, novinske članke, kolumne, medijske kampanje i tužbe.

Pristup korak po korak kampanji zagovaranja politike⁴⁴

1. *Identificirajte prioritete*, problem prava koje se krši i odgovarajući propis ili zakon koji se krši
2. *Napravite 'tko je tko' popis*

Napravite popis svih vladinih službenika koji su na utjecajnim pozicijama u vezi s vašim programom ili misijom. Na ovom popisu trebaju biti izabrani zastupnici, viši službenici,

⁴⁰ EAPN, *Poverty and Inequality in the European Union*, dostupno putem:

<http://www.poverty.org.uk/summary/eapn.shtml>

⁴¹ <http://www.making-prsp-inclusive.org/8-advocacy-and-lobbying-influencing-policies/81-advocacy-lobbying-and-campaigning-some-definitions.html>

⁴² <http://www.making-prsp-inclusive.org/8-advocacy-and-lobbying-influencing-policies/81-advocacy-lobbying-and-campaigning-some-definitions.html>

⁴³ UNDP, *Poverty Reduction and Human Rights: A Practice Note*, lipanj 2003., stranica 13.

⁴⁴ *The Art of Advocacy, A Handbook for Non-Profit Organizations*, stranice 6.-7., dostupno putem: <http://www.habitat.ca/files/4752180162832249.pdf>

zaposlenici u agencijama i drugi s kojima biste mogli komunicirati. Obavezno potražite cjelovite (i ispravne!) podatke za kontakt koje možete unijeti u svoju bazu podataka.

3. Prikupite korisne podatke

Ništa nije uvjerljivije političaru od uvjerljive priče koja pokazuje važan rad vaše organizacije. Anketirajte svoje sudionike u programu o utjecaju vaših programa. Takve osobne priče često postaju temelj za vladine konzultacije, konferencije za novinare i druge medijske događaje.

4. Izgradite koaliciju

Bilo koji zakon može imati veće šanse za uspjeh ako ima široku bazu podrške. Raspitajte se postoje li u vašoj regiji ili pokrajini druge organizacije na koje bi se moglo slično utjecati. Kada je u pitanju lobiranje, u broju je snaga. Upoznajte igrače; istražite svoje zakonodavce; naučiti njihove interese. Imaju li neke osobne ili profesionalne veze s vašim slučajem? Većina izabраних dužnosnika daje takve informacije na svojim web stranicama.

5. Razumijevanje postupka

Na svim razinama vlasti (na primjer, bilo da se radi o donjem domu parlamenta, regionalnom zakonodavcu ili lokalnom školskom odboru) postoji propisani postupak prema kojem prijedlozi postaju zakon, a zahtjevi za financiranjem postaju dio proračuna. Iako su profesionalni lobisti plaćeni da znaju detalje ovog postupka, trebali biste se naučiti barem osnove, uključujući rokove za uvođenje prijedloga zakona, odbore dodijeljene za saslušanje određenih prijedloga zakona, te načine izmjena zakonskih propisa dok prolaze kroz postupak,

6. Izvijestite svoj upravni odbor

Izgledno je kako nekoliko članova vašeg odbora ima osobne odnose s utjecajnim ljudima na političkoj areni. Razgovarajte s predsjednikom vašeg odbora o mogućnosti osnivanja odbora za javnu politiku koji će se sastojati od članova upravnog odbora koji su zainteresirani za pomoć u izgradnji vašeg političkog kapaciteta.

EAPN Portugal, u partnerstvu s Državnim tajništvom za državljanstvo i ravnopravnost, tijekom 2017. godine promovirao je kampanju protiv diskriminacije romskih zajednica pod nazivom: „#direitoaseroquequiserem" (#therighttobeanythingwewant).

Pravo da budemo sve što želimo biti

Ova je kampanja pokrenuta 24. lipnja – na „Nacionalni dan romskih zajednica“, a njezin glavni cilj je pokušati pozitivno utjecati na društvenu percepciju romskih zajednica u širem društvu, posebice suočavanjem s nepoštenim i nasilno diskriminirajućim načinom na koji se s ovom etničkom manjinskom skupinom postupa svakodnevno, pozivajući pritom na promjenu ponašanja.

Borba protiv diskriminacije nužno uključuje intervenciju kojom se promiču informacije i saznanja o portugalskim romskim građanima, jer njezin nedostatak doprinosi razvoju i pogoršanju stereotipa i predrasuda. Za osmišljavanje kampanje važno je sudjelovanje romskih zajednica i oni su također preuzeli važnu ulogu u njezinoj diseminaciji.

Videozapisi o kampanji dostupni za preuzimanje ili gledanje na:

<https://www.youtube.com/watch?v=oeMy1e82aL8>
https://www.youtube.com/watch?v=DPn6hOw8m_g

Više informacija i ostalih materijala za kampanju:
<http://www.eapn.pt/campanha/30/campanha-contra-a-discriminacao-das-comunidades-ciganas-direitoaseroquequiserem>

Lobiranje i izravan kontakt s donositeljima odluka su ključne komponente kampanje zagovaranja i mogu biti od značaja za postizanje željene promjene politike. Lobiranje se odnosi na traženje izabranog dužnosnika ili donositelja ključnih odluka da glasaju na određeni način ili zauzmu određeno stajalište u vezi s nekim zakonima, pravilima, pitanjima ili politikom. Jedan od najuvjerljivijih oblika lobiranja je sastanak licem u lice s vašim izabranim dužnosnicima ili njezinim osobljem oko problema koji je u pitanju, objašnjavajući zašto vam je stalo za to pitanje i stajalište koje želite da vaš člana Kongresa (Parlamenta, odnosno drugog zakonodavnog tijela) zauzme.⁴⁵

Lobiranje je aktivnost „iza kulisa“ - u obliku sastanaka i prezentacija ključnih partnera na visokim pozicijama, što može doprinijeti promjeni politike. Lobiranje zahtijeva dublje poznavanje teme, rezultata statističkih i drugih istraživanja, primjene argumenata "s ljudskim licem", poznavanje političkog procesa i sustava odlučivanja, kao što su: izgradnja dobrih odnosa s onima koji stvaraju lokalna (nacionalna) pravila, politike, strategije, proračune itd.⁴⁶

Lobiranje može uključivati:

- osobna pisma
- osobne sastanke s donositeljima odluka (poput zastupnika u parlamentu)
- neformalne kontakte na prijemima (npr. u ministarstvima zaduženim za vanjske poslove)
- radne posjete s donositeljima odluka
- osobne razmjene putem telefona
- izradu zajedničkih strategija⁴⁷

Podizanje svijesti dvosmjerna je *ulica*, promiče poticanje komunikacije i razmjene informacija radi unaprjeđenja međusobnog razumijevanja. Podizanje svijesti može se dogoditi na lokalnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini. Trebao bi biti cilj mobilizirati zajednice i društvo kako bi se postigle potrebne promjene u stavovima i ponašanju kako bi se usvojio pristup politikama temeljen na ljudskim pravima.

Kampanje za podizanje svijesti prepoznate su kao jedno od najučinkovitijih i najefikasnijih načina priopćavanja informacija, posebno široj javnosti⁴⁸. Da bi bio učinkovit, proces podizanja svijesti mora zadovoljiti i održavati uzajamne potrebe i interese svih dionika. Bilo koji model podizanja svijesti ili planiranje kampanje trebao bi biti sredstvo za poticanje rasprava i

⁴⁵ **Center for Health and Gender Equality**, *The Lobbying Process: Basics and How – To Guide*, dostupno na: http://genderhealth.org/files/uploads/change/Tools_for_Advocacy/The_Lobbying_Process.pdf.

⁴⁶ **Jane Vrteska, Natasha Ilijeva-Aceviski, Georgi Hristov**, Manual decentralization of representatives of civil society organizations to monitor the process of implementation of decentralization in Macedonia, Skopje, Foundation Open Society Institute - Macedonia, 2013., str. 133, dostupno putem poveznice: <http://soros.org.mk/dokumenti/20130706-priracnik-za-decentralizacija.pdf>.

⁴⁷ ICCO, Guidelines on lobby and advocacy, lipanj 2010., str. 5.

⁴⁸ **European Institute for Gender Equality**, *Study on Collection of methods, tools and good practices in the field of domestic violence (area D of Beijing Platform for Action)*, dostupno putem: eige.europa.eu/sites/.../EIGE-DOMESTIC-VIOLENCE-AWARENESS-RAISING.pdf.

inovacija. Mogu biti kombinacije različitih pristupa kao što su odnosi s javnošću (PR), zagovaranje, osobna komunikacija ili obrazovni programi.

EAPN-ovo podizanje svijesti o pristojnim plaćama

EAPN koordinira aktivnosti podizanja svijesti o pristojnim plaćama čiji je cilj:

- Jačanje konsenzusa i znanja o pitanjima niskih plaća i pristojnih plaća među članovima EAPN-a
- Povećanje vidljivosti važnosti pristojne plaće u svim državama članicama i na europskoj razini
- Jačanje partnerstva i saveza između EAPN-ovih članica i drugih značajnih dionika u području, poput sindikata, akademske zajednice, drugih udruga, itd.
- Stvaranje stvarne promjene u ponašanju poslodavaca, kao i nacionalnih i lokalnih vlasti koje su odgovorne za mehanizme utvrđivanja plaća, u korist pristojnih plaća svih radnika.

Više na: <http://www.eapn.eu/eapn-awareness-raising-action-on-decent-living-wages/> (2017.)

Europska mreža politika pismenosti (engl. European Literacy Policy Network) istaknula je ključna obilježja uspješnih kampanja za podizanje svijesti, temeljenih na evaluaciji⁴⁹. Utvrđeno je da se plan kampanje treba temeljiti na jasno definiranim ciljevima i, ako je moguće, ti ciljevi trebaju biti usklađeni sa širim strategijama poput europskih ili nacionalnih. Na ovaj bi način poruke trebale imati veći utjecaj i šire odjeknuti za ostvarenje društvenih promjena. Važno je identificirati partnere i mreže i ciljane skupine i te da one dijele osjećaj vlasništva nad rezultatima kampanje. Sljedeći je korak prepoznavanje poruka kampanje, alata i kanala koje treba koristiti, kao i svih izvora financiranja. Razviti i promovirati kampanju s jasno razrađenim praćenjem i evaluacijom te razmotriti prikupljanje primjera dobre prakse.

Aktivno uključivanje dionika može biti jedan od najboljih načina objavljivanja i osiguranja vidljivosti EU, nacionalnim i lokalnim kampanjama. Mogu ih objaviti vlastitim komunikacijskim alatima, radom s medijima i zagovaranjem i zastupanjem. Kako se povećava vidljivost, raste i svijest javnosti o tim problemima.⁵⁰

⁴⁹ Laura Masiulienė, Janet Looney (EIESP), Hanne Aertgeerts (VUB), Maurice de Greef (VUB), *The key features of successful awareness raising campaigns*, p. 6-9, European Policy Network, dostupno na: http://www.elin-net.eu/fileadmin/ELINET/Redaktion/user_upload/The_key_features_of_successful_awareness_raising_campaigns_10-15_LM_ELINET.pdf.

⁵⁰ EAPN, *Giving a Voice to Citizens, Building stakeholder engagement for effective decision making, Guidelines for Decision-Makers at EU and national levels*, October 2014, dostupno putem: <http://www.eapn.eu/giving-a-voice-to-citizens-new-eapn-handbook-is-out/>.

3.6. Uključivanje pristupa temeljenog na pravima u borbi protiv siromaštva kroz pružanje usluga

Društveno-ekonomske okolnosti, posebno siromaštvo i deprivacija⁵¹, izravno se odnose na ono što stvara zdravstvene i socijalne nejednakosti. Niski prihod, bilo zbog nezaposlenosti, oslanjanja na socijalnu pomoć ili slabo plaćenog rada, ograničava pristup odgovarajućem stanovanju, obrazovanju i drugim uslugama ili objektima, kao i osnovnim stvarima, poput hrane, goriva i odjeće. Socijalno-ekonomska ranjivost utječe na mogućnosti uključivanja, sudjelovanja i doprinosa; a može rezultirati osjećajima beznađa i očaja. Zauzvrat, to može naglasiti i pojačati socijalnu isključenost koja utječe ne samo na pojedince nego i na obitelji i zdravlje⁵².

Škotska komisija za ljudska prava razvila je "FAIR" pristup⁵³ kako bi pomogla radnicima i organizacijama da u praksi primijene socijalni politiku temeljenu na ljudskim pravima. Svrha pristupa temeljenog na ljudskim pravima je osigurati da dostojanstvo i poštovanje svih pojedinaca budu u središtu donošenja politika i odluka. Tamo gdje se primijeni, svi koji su pogođeni, imat će priliku da razmisle kako se ljudska prava mogu najbolje ostvariti u pružanju usluga (treba imati na umu da neće svaka nepravedna situacija biti zlouporaba zakona o ljudskim pravima).

FAIR pristup je:

Činjenice	Kakvo je iskustvo pojedinaca koji su uključeni i koje su važne činjenice koje treba razumjeti.
Analiza prava	Izradite analizu ljudskih prava u pitanju.
Identificiranje odgovornosti	Što je potrebno učiniti i tko je odgovoran za to (nositelj prava i nositelj dužnosti).
Preispitivanje aktivnosti	Dajte preporuke za djelovanje i kasnije se prisjetite i pregledajte što se dogodilo kao rezultat.

Povelja o pravima za osobe s demencijom i njihovih njegovatelja u Škotskoj - primjer provedbe FAIR pristupa.

Pristup koji se temelji na ljudskim pravima već je usvojen u razvoju usluga skrbi za osobe s demencijom u Škotskoj. Višestranačka skupina o Alzheimerovoj bolesti u škotskom parlamentu okuplja članove škotskog parlamenta s organizacijama koje zastupaju interese osoba s demencijom. Skupina radi na tome da se osigura kvalitetna podrška, usluge i liječenje kako bi se pomoglo osobama s demencijom i njihovim njegovateljima širom Škotske. Kao dio ovog rada, Skupina je razmotrila kako osigurati da se prava osoba s demencijom i njihovih njegovatelja u potpunosti priznaju na svim razinama vlasti te od strane pojedinaca i nevladinih organizacija. Osobe s demencijom i njihovi njegovatelji (članovi obitelji i prijatelji) imaju ista ljudska prava kao i svi ostali. Međutim, široko je poznato da se ljudi koji pate od demencije i njihovi njegovatelji, osim utjecaja bolesti, mogu suočiti i s kulturnim, socijalnim i ekonomskim

⁵¹ *Measuring Deprivation in Scotland: Developing a Long-Term Strategy: Final Report*, dostupno ovdje: <http://www.gov.scot/Publications/2003/09/18197/26546>

⁵² Vidjeti više na: <http://www.bridgingthegap.scot.nhs.uk/understanding-health-inequalities/poverty-and-health-inequalities.aspx>

⁵³ The FAIR approach – putting a Human Rights based approach into practice – www.scottishhumanrights.com/careaboutrights/section1-page03

preprekama u ispunjavanju ovih prava. Skupina je izradila Povelju o pravima koja ima za cilj osnažiti osobe s demencijom, one koji im pružaju podršku i zajednicu u cjelini, kako bi se osiguralo da se njihova prava priznaju i poštuju.

Da biste vidjeli primjerak Povelje, idite na: <http://www.dementiarights.org/charter-of-rights>

U području zdravstva, uključujući javno zdravstvo i mentalno zdravlje, posebno je važno da pristup zasnovan na ljudskim pravima podupire politiku i praksu zbog povezanosti zdravlja, siromaštva i nejednakosti⁵⁴. U Engleskoj je Komisija za kvalitetu skrbi (engl. Care Quality Commission, CQC) razvila pristup ljudskim pravima u regulaciji zdravstvenih i socijalnih usluga. CQC nadgleda, pregledava i regulira usluge kako bi bili sigurni da ispunjavaju temeljne standarde kvalitete i sigurnosti. To znači da svaka bolnica, dom za skrb o djeci, služba za djecu i odrasle lokalne vlasti te privatni pružatelj usluga skrbi moraju pokazati kako primjenjuju te standarde.

Pristup temeljen na ljudskim pravima u reguliranju zdravstvenih i socijalnih usluga - Komisija za kvalitetu skrbi (CQC), Engleska

CQC treba pristup ljudskim pravima jer:

- Poštovanje različitosti, promicanje jednakosti i osiguranje ljudskih prava pomoći će da se svima koji koriste zdravstvene i socijalne usluge osigura dobivanje sigurne i kvalitetne skrbi
- Pristup temeljen na ljudskim pravima pomoći će nam da primijenimo naše načelo promicanja ravnopravnosti i ljudskih prava, koristeći pet ključnih pitanja za dosljedno integriranje ljudskih prava u način na koji upravljamo.

Cilj je integrirati ravnopravnost i ljudska prava u svim fazama razvoja našeg novog pristupa reguliranju, a pristup temeljen na ljudskim pravima primjenjivat će se na sve regulirane službe i zajedničke inspekcije s drugim službama, npr. usluge za djecu, zatvorske zdravstvene službe ili tematski rad koji nadilazi organizacijske granice.

Prvo, pristup će načela i standarde ljudskih prava staviti u središte politike i planiranja. Drugo, ono će osnažiti osoblje i korisnike usluga znanjem i vještinama, te pružiti organizacijsko vodstvo i predanost postizanju pristupa temeljenih na ljudskim pravima.

Korisnici usluga imaju bogatstvo iskustava, znanja i vještina o ljudskim pravima koje će, ako se dijele, pomoći u učinkovitijoj regulaciji. CQC smatra da je njegovo angažiranje s korisnicima usluga obostrano korisno, s obzirom da je dio njihove temeljne svrhe poticanje unaprjeđenja usluga i znanje da one trebaju poticati pozitivnu praksu i „kulturu učenja“ u zdravstvu i socijalnoj skrbi oko promicanja ljudskih prava - kao i da trebaju koristiti svoje regulatorne ovlasti kako bi poduzeli brze i odgovarajuće mjere kada postoji opasnost od kršenja ljudska prava ljudi.

Vidjeti više:

https://www.cqc.org.uk/sites/default/files/20150416_our_human_rights_approach.pdf

Da bi usluge zadovoljile standarde ljudskih prava i rješavale siromaštvo i nejednakosti, javni službenici moraju se pridržavati načela ljudskih prava i primijeniti pristup temeljen na ljudskim pravima (vidi primjer Bolnice Carstairs gore). Međutim, to je veliki izazov za profesionalce ako se ekonomska i socijalna politika, poput mjera štednje, umiješa protiv takvog pristupa.

⁵⁴ Richard Wilkinson and Kate Pickett, *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*, Penguin, London, 2010.

Profesionalna tijela, sindikati i poslodavci mogu podržati radnike razvijanjem politika temeljenih na ljudskim pravima.

Na primjer, u lipnju 2016. godine, Međunarodna federacija socijalnih radnika objavila je politiku o ulozi socijalnog rada u socijalnoj zaštiti utemeljenoj na holističkom pristupu temeljenom na ljudskim pravima.

IFSW-ova Izjava o politici: Uloga socijalnog rada u sustavima socijalne zaštite: Univerzalno pravo na socijalnu zaštitu⁵⁵

U skladu s profesionalnom etikom socijalnog rada, socijalni radnici promiču sustave socijalne zaštite iz gradnji sustava koji transformiraju zajednice i društvo u rješavanju temeljnih uzroka i dinamike koji narušavaju sigurnost i dobrobit ljudi. Profesionalna načela socijalnog rada također naglašavaju da su sustavi socijalne zaštite utemeljeni na razvojnom modelu kako bi se osigurala socijalna održivost i maksimizirala prilika za samoopredjeljenje i utjecaj ljudi na vlastiti život. Uloga socijalnih radnika u sustavima socijalne zaštite je facilitirati solidarnost u zajednici i angažiranost u razvoju sustava koji će biti inkluzivni za sve ljude i odnositi se prema njima s dostojanstvom i poštovanjem te osiguravanjem ljudskih prava i socijalne pravde. Socijalni radnici koriste svoje vještine, znanje i stručnost ne samo u radu s pojedincima koji su marginalizirani i isključeni, već i sa skupinama i zajednicama koje će se zalagati za to da se sustavi pozitivno riješe strukturnih, socijalnih i kulturnih barijera.

Pogledajte cijeli tekst ovdje: <http://ifsw.org/policies/>.

3.7. Izgradnja partnerstava svih dionika za poticanje pristupa temeljenog na ljudskim pravima

Organizacije i pojedinci moraju se okupiti u partnerstvima kako bi surađivali i postigli pristup temeljen na ljudskim pravima za postizanje pozitivnih promjena u našim zajednicama, u društvu i na radnim mjestima. Razvoj temeljen na pravima mora promovirati i omogućiti okruženje osnaženog uključivanja i pritiska građana. Trebalo bi prepoznati da oni koji žive u siromaštvu moraju biti vozači kada je riječ o donošenju odluka o svojoj budućnosti⁵⁶.

Partnerstva će također trebati razviti transformativni pristup sudjelovanju⁵⁷, koji dovodi u pitanje ustaljene načine rada. Ovo dovodi u pitanje ne samo društvo, državu ili korporacije, već i šire u svim odnosima s drugima koji prevladavaju u dominantnim društvenim, institucionalnim ili organizacijskim uređenjima. Usvajanje više participativnog pristupa od strane organizacije neizbježno podrazumijeva preispitivanje i preoblikovanje vlastitih organizacijskih praksi, procesa i rutina.

Primjer platforme za prava u okrugu Južni Dublin (engl. The Rights Platform in South Dublin County) opisuje takvu promjenu u pristupu da su građani i udruge sudjeluju i utječu na kreiranje

⁵⁵ **International Federation of Social Workers**, The Role of Social Work in Social Protection Systems: the Universal Right to Social Protection <http://ifsw.org/policies/>

⁵⁶ **CESR**, *A Matter of Justice: Securing Human Rights in the post-2015 sustainable development agenda*, dostupno ovdje: <http://cesr.org/downloads/matter.of.justice.pdf>

⁵⁷ **Institute of Development Studies**, *Literature Review on Active Participation and Human Rights Research and Advocacy*, svibanj 2010., dostupno ovdje: <http://www.ids.ac.uk/files/dmfile/LiteratureReviewonActiveParticipationandHumanRightsResearchandAdvocacy.pdf>

politike. Ovaj proaktivni pristup od presudne je važnosti za postizanje promjena i udruge imaju ključnu ulogu, što pokazuje sljedeći primjer.

Platforma prava (engl. The Rights Platform) uspostavljena je za podršku oko 40 organizacija koje se bore protiv siromaštva i socijalne isključenosti u okrugu Južni Dublin, regiji koja obuhvaća područja s višestrukim nedostatcima, kao i zajednice od interesa koje proživljavaju ozbiljne nejednakosti, poput putnika, Roma i obitelji migranata. Platforma je usvojila svoj pristup u odnosu na ljudska prava zbog toga što država nije surađivala s lokalnim zajednicama na iskorjenjivanju siromaštva i nejednakosti. Priznajući da se priroda angažmana promijenila, Platforma je preusmjerila svoj fokus sa zahtijevanja društvenih promjena na zahtjev da država ispuni svoje obveze iz područja ljudskih prava, posebno ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava.

Opći cilj Platforme je jačanje kapaciteta aktivista u zajednici za primjenu drugačijeg pristupa u njihovom radu, na temelju toga da je besmisleno ustrajati u postupcima i radnjama koji ne postižu na odgovarajući način ciljeve socijalne uključenosti. Platforma priznaje da metodologije razvoja zajednice - u smislu kolektivnog organiziranja, analiziranja i identificiranja ciljeva - i dalje vrijede u pristupu temeljenom na ljudskim pravima, ali dio koji se odnosi na akcije - argument, strategija i fokusiranje energije - treba promijeniti. Platforma provodi mjere temeljene na pristupu prava za aktiviste u zajednici. Platforma je surađivala sa ženama stanarkama javnih stambenih agencija na poboljšanju održavanja, popravaka i nadogradnje; s putnicima da poboljšaju smještaj prikladan specifičnostima kulture stanara; i sa zdravstvenim skupinama u rješavanju uvjeta koji dovode do loših zdravstvenih ishoda za ljude s niskim primanjima.

Pogledajte više na: www.therightsplatform.ie

Partnerstva koja se okupljaju i surađuju nazivaju se raznim terminima – platforme, alijanse, koalicije i mreže. Partnerstva se sastoje od pojedinaca ili organizacija koji razmjenjuju informacije, ideje i resurse radi postizanja pojedinačnih ili grupnih ciljeva. Umrežavanje je proces stjecanja resursa i izgradnje snage korištenjem ili stvaranjem veza između dva ili više pojedinaca, grupa ili organizacija.

Neki savezi mogu uključivati odnose među članovima koji su usredotočeni na određene, kratkoročne ciljeve. Neka partnerstva poput koalicija često imaju formaliziraniju strukturu s članovima koji se dugoročno obvezuju na dijeljenje odgovornosti i resursa. Njihova stalnost može pružiti utjecaj. Kad god je to moguće, organizacije i pojedinci bi trebali težiti izgradnji ili pristupanju koalicijama kojima jačaju svoj utjecaj na društvo.

„Činjenica da su ljudi s izravnim iskustvom siromaštva (i udruge) u neprekidnom dijaloškom procesu s donositeljima odluka i dužnosnicima vrlo je vrijedna. To je prilika da se belgijska vlada savjetuje s tim stručnjacima o relevantnim pitanjima. Iako nažalost, Platforma još uvijek nema snažan formalni status i nije priznato kao savjetodavno tijelo za svu relevantnu politiku.“

Belgijska mreža za borbu protiv siromaštva, kako se navodi u EAPN-u, daje glas građanima.⁵⁸

⁵⁸ EAPN, *Giving a Voice to Citizens, Building stakeholder engagement for effective decision making, Guidelines for Decision-Makers at EU and national levels*, Listopad 2014., dostupno ovdje: <http://www.eapn.eu/giving-a-voice-to-citizens-new-eapn-handbook-is-out/>

Učinkovita partnerstva mogu:

- Koristiti moć kolektivnog pregovaranja za izgradnju i održavanje snažnih, konstruktivnih odnosa s relevantnim donositeljima politika koji imaju autoritet i odgovornost za promjenu politike
- Suradivati na osmišljavanju i provođenju zagovaračkih kampanja utemeljenih na dokazima, na temelju iskazanih potreba i uz puno i aktivno sudjelovanje njihovih zajednica i sastavnica
- Suradivati s drugim vršnjačkim mrežama, koalicijama ili skupinama koje dijele njihovo zagovaranje i ciljeve politike.⁵⁹

Dionici u partnerstvu mogu uključiti tvrtke, njihove podružnice i dobavljače jer ono što rade ili ne rade može utjecati na prava radnika, klijenata i javnosti. Nacionalne institucije za ljudska prava (NHRI) u jedinstvenom su položaju da igraju snažnu ulogu u unaprjeđenju ljudskih prava u kontekstu poslovnih aktivnosti. Oni se nalaze na sučelju između vlade, civilnog društva i privatnog sektora te između međunarodne, nacionalne i lokalne razine. Kakvu ulogu mogu igrati ovisit će o tome daje li zakon NHRI mogućnost prihvatanja pritužbi na aktivnosti privatnog sektora⁶⁰.

Projekt Net-Kard: Suradnja i umrežavanje ključnih aktera protiv diskriminacije Roma (2012.-2014.)

Razvijen je skup od 4 praktična vodiča za sprečavanje diskriminacije romskih zajednica. Vodič za odvjetnike se „fokusira na prava u parničenje Roma kao uzroka socijalne pravde, ali može biti relevantan i za druge uzroke socijalne pravde i za pružanje pravnih usluga ranjivim, diskriminiranim osobama općenito“.

Ostala 3 vodiča koja su usmjerena drugim ključnim dionicima kao što su: medijski stručnjaci; udruge i policijske službe. Svatko od navedenih ima pregled o tome kako spriječiti diskriminaciju romskih zajednica i pruža neke preporuke, alate i resurse za ove profesionalce.

Net-Kard je financiran iz Programa Europske unije za Temeljna prava i državljanstvo, a uključivali su sljedeće partnere: Fundación Secretariado Gitano (vodeći partner, Španjolska), Portugalska europska mreža protiv siromaštva (EAPN Portugal) (Portugal); Visoko povjerenstvo za imigraciju i interkulturalni dijalog (ACIDI, IP) (Portugal), Centrul de Resurse Juridice (CRJ) (Rumunjska), Sekretarijat Fundatia Romilor (Rumunjska), Ufficio Nazionale Antidiscriminazioni Razziali (Italija), i Istituto Internazionale Scienze Mediche Antropologiche e Sociali (Italija).

Vodiči su dostupni na engleskom jeziku; portugalskom; španjolskom, rumunjskom. Više informacija ovdje: https://www.gitanos.org/romania/informacion/net_kard_project.html.en; ili, <http://www.eapn.pt/projeto/148/net-kard-cooperation-and-networking-between-key-actors-against-roma-discrimination>.

⁵⁹

⁶⁰ OHCHR, *Toolkit for Collaboration with National Human Rights Institutions*, December 2010, stranice 48.-50., Business and its impact on Human Rights. Dodatne informacije dostupne su na: <http://humanrightsbusiness.org>.

3.8. Praćenje i evaluacija učinkovitosti politike temeljene na pravima i provedba okvira ljudskih prava⁶¹, uključujući putem Nacionalnih akcijskih planova

Praćenje i evaluacija djelovanja i ishoda pomoću odgovarajućih pokazatelja ljudskih prava ključna su faza u procesu razvoja. Nevladine organizacije i udruge manjina imaju ključnu ulogu u doprinosu učinkovitom i aktivnom praćenju radi postizanja promjena. To bi uključivalo praćenje vlastite uloge i mogućnosti rada na nove načine kojim bi se razvio pristup siromaštvu temeljenog na ljudskim pravima (vidi primjer Danske mreže u nastavku).

Participativno praćenje je rutinsko prikupljanje informacija od strane, umjesto „u ime zainteresiranih ljudi“, i predstavlja „ključni skup procesa za generiranje informacija i znanja za društvene promjene“⁶², ali podjednako se može primijeniti na nevladine organizacije, korporacije i druge aktere. U idealnim uvjetima, građani su uključeni ne samo u prikupljanje potrebnih informacija, već i u identificiranje pitanja kojima se žele baviti i informacija koje su za to potrebne. Kroz taj proces ljudi postaju svjesniji postojećih politika, programa ili praksi, čime se bolje pozicioniraju da poduzmu mjere kako bi ostvarili promjene.

Na primjer, građani bi mogli biti uključeni u participativne procese praćenja kršenja ženskih prava ili u praćenje isplate socijalnih osiguranja koje izvršavaju lokalne samouprave; djeca bi mogla biti uključena u praćenje slučajeva nasilja u školama. U jednoj od najpoznatijih aplikacija, „participativno upravljanje proračunom“, stanovnici općine ili naselja sudjeluju u utvrđivanju prioriteta javnog proračuna i zatim nadzoru izvršavanja proračuna. Takvi se procesi mogu koristiti za prikupljanje podataka tijekom vremena koji se zatim mogu mobilizirati na raznim forumima kako bi se podigla svijest javnosti i povećala odgovornost dužnosnika za svoje rezultate. To može pridonijeti i boljem pružanju usluga i stvaranju novih politika i programa kako bi se odgovorilo na potrebe koje inače nisu identificirane, igrajući na taj način značajnu ulogu u participativnim procesima zagovaranja i provedbi kampanji⁶³.

Primjer u nastavku pokazuje kako danska mreža pristupa praćenju i preispitivanju najbolje koristeći vlastite resurse i stručnost.

Kako Danska mreža (EAPN.dk) koristi ljudska prava

EAPN.dk djeluje preko Danskog instituta za ljudska prava i član je njezinog Vijeća. Institut je neovisan o Vladi te ima nacionalni i međunarodni mandat za promicanje i zaštitu ljudskih prava i jednako postupanje u Danskoj. Djeluje na povezivanju vlada, nevladinih organizacija i poduzeća. Institut prati stanje ljudskih prava u Danskoj i, između ostalog, savjetuje Vladu, Parlament, ministarstva i javna tijela o ljudskim pravima kada se predlaže novo zakonodavstvo. Ima oko 150 članova osoblja.

EAPN.dk se prijavio za članstvo u Vijeću Instituta kada je postalo jasno da danska socijalna politika više nije jamstvo protiv socijalne isključenosti. Vijeće može davati prijedloge za nove aktivnosti i ocjenjivati napredak provedenih inicijativa. Vijeće doprinosi strateškim i radnim

⁶¹ UNDP, *Poverty Reduction and Human Rights: A Practice Note*, lipanj 2003, stranica 13.

⁶² Institute of Development Studies, *Literature Review on Active Participation and Human Rights Research and Advocacy*, May 2010, available here:

www.ids.ac.uk/files/dmfile/LiteratureReviewonActiveParticipationandHumanRightsResearchandAdvocacy.pdf

⁶³ Institute of Development Studies, *Literature Review on Active Participation and Human Rights Research and Advocacy*, svibanj 2010., dostupno ovdje:

www.ids.ac.uk/files/dmfile/LiteratureReviewonActiveParticipationandHumanRightsResearchandAdvocacy.pdf

planovima, a oni doprinose stručnim članovima Instituta pristupom saslušanjima o nacrtima zakona i izvješćima.

EAPN.dk nema resurse i kompetencije za provođenje istraživanja o pitanjima ljudskih prava. Pristupanjem Institutu, EAPN.dk ima pristup profesionalnim zagovornicima ljudskih prava i može se osloniti na njihovu stručnost i resurse.

Kako EAPN.dk koristi i utječe na i ljudska prava:

- Jedan član odbora EAPN.dk prati aktivnosti Instituta i povezuje se s Institutom i EAPN.dk.
- EAPN doprinosi javnim raspravama Instituta kao prvim koracima UN-ovog procesa izrade univerzalnog periodičnog pregleda (UPR) radi prikupljanja informacija o stanju ljudskih prava, uključujući među isključenim skupinama.
- U Vijeću, EAPN.dk radi na korištenju perspektive ljudskih prava kod siromaštva i socijalnih prava i vladavine prava za siromašne i isključene skupine
- EAPN.dk sudjeluje u izradi zajedničkog izvještaja dionika UPR-a pri Ujedinjenim narodima
- EAPN.dk opisuje uvjete i okolnosti za siromašne i isključene grupe i pita stručnjake za formulacije koje se uklapaju u okvir ljudskih prava.
- EAPN.dk surađuje s profesionalnim članovima Instituta i daje doprinose izvješćima o ljudskim pravima i socijalnim pitanjima. Institut svake godine objavljuje mnoštvo izvještaja o ljudskim pravima na temelju istraživanja, podataka, intervjua, upitnika itd. Izvješća daju preporuke državnim tijelima za promjenu prakse u skladu s ljudskim pravima
- EAPN.dk sudjeluje u radionicama koje organizira Institut i informira stručnjake o iskustvima s terena
- Projekti (među mnogim): beskućništvo i pravo beskućnika; stanovanje; Ilegalni migranti; Ljudska prava u općinama; Ljudska prava osoba s invaliditetom; Ljudska prava na Grenlandu; Vladavina prava, ljudska prava i socijalni zakoni općina itd.

Ishod

Primjenom takvog pristupa i članstvom u Danskom institutu za ljudska prava, bolja je iskorištenost resursa i stručnosti EAPN.dk. Navedeno osigurava da EAPN.dk utječe i doprinosi nacionalnoj i međunarodnoj strategiji i planovima rada.

Više informacija: <https://www.humanrights.dk/>

Evaluacija strategija temeljenih na ljudskim pravima potrebna je kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri je provedena politika ispunila ciljeve i rješenja. Evaluaciju trebaju provoditi tijela javne vlasti, ali to se može prenijeti na niz drugih organizacija (udruge, privatne tvrtke, stručnjake po vlastitoj volji ili putem delegacija, nevladine organizacije itd.). Ova faza određuje je li potrebno daljnje djelovanje kako bi se postigli utvrđeni ciljevi i ishodi⁶⁴.

⁶⁴ Misha Popovikj, Jovan Bliznakovski, In the labyrinths of the policy making cycle, *Opportunities for influence by the civil society organizations*, Institute for Democracy SocietasCivilis – Policy brief, Skopje, siječanj 2016., stranice 6.-7., dostupno ovdje: <http://idsos.org.mk/wp-content/uploads/2009/08/agora-sesii-vo-lavirintite-na-ciklusot-na-kreiranje-na-politiki-en.pdf>.

Primjer u nastavku pokazuje da iako je praćen postupak na nacionalnoj razini koji uključuje građane u razvoj politika, kad je pregledan, utvrđeno je da politika nije provedena.

Evaluacija - Primjer Republike Makedonije

U posljednjih nekoliko godina država je postigla dobar napredak u uređivanju pravnog okvira, što utječe na mogućnosti sudjelovanja građana u provedbi javnog upravljanja.

U većini ministarstava imenovane su odgovorne osobe za suradnju s civilnim društvom. Doneseni su i provedeni razni propisi koji nude smjernice za učinkovitiji angažman građana i udruga u procesu izrade zakona, a usvojena je metodologija za Procjenu učinaka propisa (RIA) koja daje osnove za bolje zakonodavstvo koje uključuje stavove dionika. Međutim, u praksi, kreiranje politika uz sudjelovanje u Makedoniji je i dalje relativno nisko i karakteriziraju ga mnoge slabosti u njihovoj provedbi⁶⁵. Ministarstva nisu objavila mnoge nacрте zakona o SNER-u i uglavnom se nisu pridržavala svih faza savjetovanja u skladu s metodologijom RIA-e.

Nadalje, u gotovo polovici (47 %) objavljenih propisa, nije se pridržavalo minimalnog roka za savjetovanje, a u dvije trećine slučajeva ministarstva nisu dala povratne informacije o bilo kojem od podnesenih primjedbi. Evaluacija pokazuje stupanj i prirodu uključenosti civilnog društva (za koje se očito vidi da se ne smatra presudnim), nizak kapacitet državnih službenika za uključivanje organizacija civilnog društva i nedostatak standardiziranog mehanizma za uključivanje organizacija civilnog društva u međusektorska tijela.

Primjer vrednovanja u nastavku preuzet je iz pregleda programa mentalnog zdravlja temeljenog na ljudskim pravima⁶⁶. Pokazuje da takav pristup uslugama može pridonijeti pozitivnim terapijskim ishodima, kliničkim poboljšanjima i potencijalno uštedama troškova. Pregled je naglasio potrebu za objektivnijim, kvalitetnijim istraživanjem kako bi se utvrdio opseg koristi za korisnike usluga i pružatelje usluga.

Državna bolnica, Carstairs, Škotska - Pristup pružanju usluga temeljen na ljudskim pravima

Škotska komisija za ljudska prava provela je neovisnu procjenu HRBA-e u Državnoj bolnici (TSH) u Carstairsu u Škotskoj, forenzičkoj bolnici visoke sigurnosti za psihički bolesne pacijente s obveznim pritvorom. Nakon kritičkog izvješća Komisije za mentalno blagostanje iz 2000. godine, bolnica je odlučila usvojiti HRBA u svoju kulturu.

Osnovana je radna skupina za ljudska prava koja je prošla opsežnu obuku sa stručnjakom za ljudska prava.

Radna skupina je:

- Intervjuirala otprilike 100 djelatnika i pacijenata kako bi zajedno sa stručnjakom utvrdili probleme ljudskih prava.
- Ispitali su sve bolničke politike pomoću troslojnog alata za procjenu semafora. Iako niti jednoj politici nije dodijeljeno „crveno svjetlo“ (što ukazuje da politika nije u skladu sa standardima ljudskih prava), nekoliko politika, poput onih koje se tiču upotrebe vezivanja i izoliranja, dobile

⁶⁵ **Simona Ogenovska**, *Report on an enabling environment for civil society development in Macedonia 2014*, Macedonian Center for International Cooperation, Skopje, 2015., stranica 36., dostupno na: <http://mcms.mk/images/docs/2015/izvestajza-ovozmozuvacka-okolina.pdf>

⁶⁶ **Sebastian Porsdam Mann, Valerie J. Bradley, and Barbara J. Sahakian**, *Human Rights-Based Approaches to Mental Health: A Review of Programs*, Health and Human Rights Journal, Volume 18, Number 1, lipanj 2016.

su ocjenu „jantarne svjetlosti“. Ocjene jantarne svjetlosti korištene su za identificiranje politika koje trebaju razvoj i razmatranje.

- Pripremljen je "vodič za najbolju praksu" kako bi se osoblju pomoglo u donošenju odgovarajućih odluka u slučajevima u kojima bi moglo doći do kršenja ljudskih prava. Vodič je sadržavao indeks bolničkih praksi i pravila u kojima se mogu pojaviti problemi s ljudskim pravima s uputama kako izbjeći kršenje.

Osim toga, organizirana je obuka za ljudska prava za osoblje koje nije uključeno u radnu skupinu, a uspostavljen je i forum pacijenata i osoblja za sudjelovanje u procesu donošenja odluka. Obuka o ljudskim pravima održana je u obliku niza radionica tijekom dvije godine, ispitujući razloge za provedbu HRBA-e i korištenje studija slučaja za edukaciju osoblja. Otprilike 200 djelatnika je sudjelovalo u tim naporima.

Evaluacija Škotske komisije za ljudska prava uključivala je pregled internih dokumenata, fokus grupa i intervju s upravom, osobljem i pacijentima. Komisija je utvrdila da:

- „većina pacijenata, njegovatelja, uprave i vanjskih ispitanika se od srca slaže da je u TSH-u kao rezultat pristupa temeljenog na ljudskim pravima razvijeno pozitivna kultura poštivanja prava osoblja, pacijenata i njegovatelja.“
- je došlo do poboljšanja uvjeta skrbi i liječenja pacijenata kao i smanjenje mjera vezivanja i zadržavanja.
- Osoblje je izvijestilo o poboljšanim radnim uvjetima i smanjenju anksioznosti.
- I pacijenti i njegovatelji prijavili su pomak od politika pokrivanja do više individualiziranih, pacijentu usmjerenih pristupa.
- Ove su promjene zajedno kombinirane kako bi poboljšale radne odnose između njegovatelja i pacijenata.

Negativni komentari bili su ograničeni na zabrinutost zbog komunikacije i sudjelovanja u raspravama o radnim praksama te radovima na obnovi bolnice među zaposlenicima i zabrinutosti pacijenata u vezi s predloženim ograničenjima izbora prehrane i pušenja.

Na nacionalnoj razini, Nacionalni akcijski planovi (NAP) su dokumenti politika u kojima država identificira prioritete i aktivnosti koje će usvojiti kako bi podržala provedbu međunarodnih, regionalnih ili nacionalnih obveza i obveza u odnosu na određeno područje politike ili temu⁶⁷.

Uspostavljanje nacionalnog akcijskog plana za ljudska prava značajan je poduhvat. Raznoliki koraci ka ostvarenju ovog zadatka opisani su u Priručniku o nacionalnim planovima djelovanja za ljudska prava koji je objavio Visoki povjerenik UN-a za ljudska prava (2002)⁶⁸. Potrebne su učinkovite konzultacije u svim fazama procesa i važno je da organizacije civilnog društva budu svjesne tog razvoja i da po potrebi sudjeluju. Situacije se razlikuju od zemlje do zemlje, ovisno o ustavnom i pravnom sustavu, političkim kulturama, situacijama s ljudskim pravima i drugim čimbenicima. Dakle, ne postoji jedinstveni detaljan model za izradu nacionalnog plana⁶⁹.

⁶⁷ The Danish Institute for Human Rights (DIHR) The International Corporate Accountability Roundtable (ICAR), *National Action Plans on Business and Human Rights, A Toolkit for the Development, Implementation, and Review of State Commitments to Business and Human Rights Frameworks*, lipanj 2014., stranica 8.

⁶⁸ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Handbook on National Human Rights Plans of Action*, 2002., dostupno ovdje: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training10en.pdf>.

⁶⁹ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Handbook on National Human Rights Plans of Action*, PROFESSIONAL TRAINING SERIES NO. 10, New York i Geneva, 29. Kolovoz 2002., dostupno ovdje: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/PlansActions/Pages/PlansofActionIndex.aspx>, stranica 41.

U Priručniku su utvrđene prednosti nacionalnih akcijskih planova koji će:

- Dati pregled potreba vezanih uz zaštitu ljudskih prava u zemlji
- Podizati svijest o pitanjima ljudskih prava među vladinim dužnosnicima, tijelima sigurnosti, organizacijama civilnog društva i općom javnošću
- Mobilizirati širok spektar društva u suradničkoj atmosferi
- Predložiti realne aktivnosti
- Postaviti dostižne ciljeve
- Promicati povezanost s drugim nacionalnim programima, posebno na područjima razvoja i obrazovanja
- Generirati predanost akciji.

Mogući ishodi Nacionalnog akcijskog plana uključivat će:

- Jače pravne okvire, čvršće pridržavanje međunarodnih normi, učinkovitije uključivanje standarda ljudskih prava u nacionalno pravo, veću neovisnost sudstva i učinkovitiju vladavinu prava
- Bolju zaštitu pojedinaca
- Snažniju kulturu ljudskih prava
- Snažnije nacionalne institucije za promicanje i zaštitu ljudskih prava
- Učinkovitije socijalne programe koji povećavaju kvalitetu života za sve, posebno ranjive skupine
- Poboljšan nacionalni sklad koji smanjuje rizike od unutarnjih sukoba.⁷⁰

Nacionalni akcijski plan za ljudska prava u Nizozemskoj

Nacionalni akcijski plan za ljudska prava utvrđuje načine na koje vlada ispunjava svoju odgovornost za zaštitu i promicanje ljudskih prava u Nizozemskoj, specifične ciljeve i prioritete koje definira u tom pogledu i ulogu drugih tijela i pojedinaca u osiguravanju poštovanja ljudskih prava u Nizozemskoj. Cilj je da se zaštita i promicanje ljudskih prava u Nizozemskoj postavi što sustavnije. Plan možete pročitati ovdje: <https://www.government.nl/documents/policy-notes/2014/03/19/national-action-plan-on-human-rights>.

U lipnju 2011., Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda konsenzusom je prihvatilo UNGP-ove radnu skupinu UN-a za ljudska prava i transnacionalne korporacije i druga privatna poduzeća (UN Working Group for Business and Human Rights / UNWG). Države su se stoga snažno obvezale na rješavanje negativnih utjecaja privatnih poduzeća na ljudska prava. UNGP se temelje na tri stupa od kojih treći naglašava i precizira potrebu da se osigura bolji pristup pravnim lijekovima za žrtve kao zajedničku odgovornost država i privatnih poduzeća⁷¹.

Države su osmislile NAP-ove za rješavanje širokog spektra drugih tema. Jedna od uobičajenih upotreba je ono kao sredstvo za politike i obveze o nacionalnom ekonomskom i socijalnom razvoju, a u nekim slučajevima i održivom razvoju⁷². NAP-ove zagovaraju međunarodne

⁷⁰ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Handbook on National Human Rights Plans of Action*, PROFESSIONAL TRAINING SERIES NO. 10, New York and Geneva, 29 kolovoz 2002., dostupno ovdje: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/PlansActions/Pages/PlansofActionIndex.aspx>, stranica 3.

⁷¹ The International Steering Committee for the Campaign for Ratification of the Migrants Rights Convention, *Guide on Ratification of the International Convention on the protection of the rights of all migrant workers and members of their families (ICRMW)*, englesko izdanje prvi put tiskano u Ženevi, travanj 2009., str. 12., 29.-30., dostupno ovdje: <http://www.ohchr.org/Documents/Press/HandbookFINAL.PDF>

⁷²

organizacije i inicijative za podršku provedbi obveza u brojnim područjima, osim ljudskih prava i DOP-a, poput prava žena, obnovljivih izvora energije i otvorene vlasti⁷³.

3.9. Uključenost u izradu izvještaja u sjeni civilnog društva i kampanjama za ratifikaciju Ugovora o ljudskim pravima

Izvještaji u sjeni ili alternativna izvješća obično pišu koalicije udruga i podnose se tijelima za praćenje međunarodnih ugovora o ljudskim pravima, poput Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Izvješća opisuju napredak (ili zastoj) u ispunjavanju prava sadržanih u relevantnom međunarodnom ugovoru. Države koje su ratificirale određene ugovore (npr. CEDAW) moraju podnositi redovita izvješća o napretku u provedbi ugovora.

Izvješća u sjeni kritika su civilnog društva prema vladinim izvješćima, ističući pitanja koja su možda zanemarena ili pogrešno predstavljena u vladinim izvještajima. U slučajevima kada vlada ne dostavi izvješće ili ne dostavi svoje izvješće udrugama na vrijeme za kritiku, alternativna izvješća mogu biti podnesena (od strane udruga) kao ključni izvor informacija o pitanjima koja su važna za temu⁷⁴.

Praćenje u sjeni pruža drugo, alternativno mišljenje i nevladine izvore informacija, pa stoga omogućava ostvarenje ciljeva i zakonitosti izvješća o praćenju. Sudjelovanje javnosti u praćenju osigurava i transparentnost postupka praćenja. Korištenjem preporuka koje se državi daju tijekom praćenja, predstavnici nevladinog sektora dobivaju ne samo potencijalni smjer za svoje aktivnosti, već i alat za utjecaj na vladu države, u cilju pokretanja i provedbe programa određene mjere u zemlji i osiguranje njezine učinkovitosti⁷⁵.

Glavni koraci u pisanju izvještaja u sjeni ili alternativnog izvješća:

- 1. Identificiranje prioriteta** u odredbama ugovora (npr. CEDAW), u zajedničkom procesu koji uključuje ostale zainteresirane skupine. Pokušajte pronaći saveznike u relevantnim javnim institucijama za ažurne informacije i taktičke savjete.
- 2. Zajednički naporima.** Izvještaj u sjeni koji podržava veliki savez snažniji je od raspršenih izvještaja. Međutim, mogu biti potrebna zasebna izvješća za rješavanje pitanja o kojima široki savez ne može postići konsenzus ili za koja je potrebna dodatna pažnja (npr. prava manjina) ili određeno zemljopisno područje (npr. područja zahvaćena ratom).
- 3. Prikupljanje i analiza informacija o prioritetnim pitanjima.** Ocijenite mjere koje je vlada poduzela na rješavanju dijelova ugovora (npr. CEDAW) relevantnih za problem - pogledajte također smjernice za analizu politika.
- 4. Pisanje izvještaja.** Provjerite je li sve u izvješću jasno, točno i temeljeno na provjerljivim dokazima. U izvještavanju u sjeni pogledajte izravno službeno izvješće vlade.
- 5. Diseminacija izvješća.** Postoje posebni mehanizmi za podnošenje izvješća tijelima za praćenje. Npr. CEDAW Odbor saziva radne skupine prije zasjedanja koje utvrđuju dnevni red dijaloga između Odbora i vlade koja je predmet izvješća - stoga je važno da izvješće ili barem sažetak pošaljete na vrijeme za prethodnu sesiju. Nakon tog koraka potrebno je cijelo izvješće

⁷³

⁷⁴ **UN Women, UN Entity for Gender, Equality and the Empowerment of Women**, Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women and Girls, vidjeti više ovdje: <http://www.endvawnow.org/en/articles/1302-alternative-and-shadow-reporting-as-a-campaign-element.html>.

⁷⁵ Preuzeto iz: <http://www.oecd.org/corruption/acn/ACN-Civil-Society-Monitoring-Practical-Guide-ENG.pdf>.

podnijeti na vrijeme za službeno zasjedanje, na kojem je predstavljeno i pregledano vladino izvješće⁷⁶.

Britanski institut za ljudska prava (BIHR) započinje novi projekt podrške organizacijama širom Velike Britanije artikuliranju njihova glasa tijekom sljedećeg pregleda zaštite ljudskih prava Ujedinjenih naroda u sklopu procesa univerzalnog periodičnog pregleda. Više detalja dostupno je na: <http://www.communitycvs.org.uk/bihr-get-involved/>

Kampanje za ratifikaciju ugovora o ljudskim pravima još su jedan konkretan način na koji organizacije civilnog društva promiču bolje poštovanje i primjenu ljudskih prava u svojoj zemlji. Prije nego što država može postati stranka ugovora o ljudskim pravima, obično se moraju poduzeti brojni koraci da bi se osiguralo da nacionalno zakonodavstvo i praksa budu u skladu s ugovorom. U većini zemalja potrebno je formalno odobrenje nacionalnog zakonodavnog tijela da država ratificira ili pristupi nekom ugovoru. Ratifikacijom ili pristupanjem, država postaje država potpisnica ugovora i sporazum postaje pravno obvezujući za tu državu nakon što stupi na snagu⁷⁷.

Iako je odgovornost parlamenata, vlade ponekad odustaju od promicanja ratifikacije iz različitih razloga. Ono što je jasno jest da će odlučujući čimbenik u svakoj zemlji biti politička volja. Udruge će morati uvjeriti vlade i parlamentarce da ratificiraju i provode Konvenciju, te će trebati provoditi informativne kampanje na temelju čvrstih argumenata. Udruge će također morati uvjeriti svoje članove da je ovo napor vrijedan činjenja⁷⁸.

Postizanje dostojnog rada za domaće radnike: Priručnik organizatora za promicanje konvencije MOR-a br. 189 i osnaživanje domaćih radnika.

Snažna kampanja, bilo za promociju Konvencije, pobjedu u slučaju protiv poslodavca koji vrši nasilje ili za bilo koji drugi cilj, moćan je alat za organiziranje domaćih radnika. Kampanje pružaju mogućnosti za podizanje svijesti između javnih službenika i šire javnosti, percepciju domaćih radnika i industrije općenito te informiranje domaćih radnika i poslodavaca o njihovim pravima i odgovornostima. Osim toga, kampanje potiču domaće radnike na sudjelovanje u sindikalnim aktivnostima, a rezultati unaprjeđuju njihovu sliku o sebi kao stvarnim radnicima koji zaslužuju zaštitu.

Nakon što se usvoji ugovor o ljudskim pravima, otvoren je za ratifikaciju od strane svih država članica. Proces ratifikacije može potrajati, stoga budite spremni na dugotrajnu kampanju. Iako je ratifikacija u konačnici pravni proces⁷⁹, snažna kampanja se može izgraditi oko procesa ratifikacije koji može uključivati širok spektar organizacija civilnog društva i drugih partnera.

⁷⁶ Prilagođeno od IWRAW Asia Pacific. Cijeli dokument je dostupan ovdje:

<http://www.endvawnow.org/en/articles/1302-alternative-and-shadow-reporting-as-a-campaign-element.html>

⁷⁷

⁷⁸ **International Labour Organization**, *Achieving decent work for domestic workers, An organizer's manual to promote ILO convention no. 189 and build domestic workers' power*, 2012. Prvo izdanje iz 2012., dostupno ovdje:

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_dialogue/@actrav/documents/publication/wcms_181344.pdf, str. 1.

⁷⁹ **International Labour Organization**, *Achieving decent work for domestic workers, An organizer's manual to promote ILO convention no. 189 and build domestic workers' power*, 2012. Prvo izdanje iz 2012., dostupno ovdje:

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_dialogue/@actrav/documents/publication/wcms_181344.pdf, str. 36.-37.

Koraci prema ratifikaciji

- Korak 1. Priprema analize / prikupljanje dokumentacije;
- Korak 2. Kontaktiranje tijela za izradu ratifikacijskih instrumenata / identificiranje institucije nadležne za potpisivanje;
- Korak 3. Identificiranje / poduzimanje procesa koji vode potvrđivanju ratifikacije / pristupanja;
- Korak 4. Utvrđivanje jesu li potrebne neke deklaracije;
- Korak 5. Priprema i potpisivanje instrumenata;
- Korak 6. Instrumenti predaje s depozitarom.⁸⁰

Nacionalna integracija međunarodnih normi i standarda ljudskih prava odvijala se kroz mnogo desetljeća od usvajanja UDHR 1948. i postupne ratifikacije sve većeg broja multilateralnih konvencija. Tijela za praćenje ugovora pregledavaju izvješća država potpisnica kojima usmjeravaju usklađivanje domaćeg prava i politika s obvezama države prema ugovorima.

Temeljno zakonodavstvo zemlje presudno je za osiguravanje da obveze država potpisnica iz ugovora nisu samo političke obveze kojima se teži, već stvaraju procedure za osiguranje odgovornosti prema korisnicima prava međunarodnih instrumenata. Tek tada pristup ekonomskoj i socijalnoj politici utemeljen na ljudskim pravima može postati stvarnost. Kad ustav uključuje postupak zaštite kod sudova, ova institucija postaje glavni čimbenik u uključivanju međunarodnih ljudskih prava u domaće zakonodavstvo.⁸¹

⁸⁰ Cijeli je tekst dostupan ovdje:

<http://www.pic.int/Procedures/BecomingaParty/StepstowardRatification/tabid/2184/language/en-US/Default.aspx>.

⁸¹ **Savitri Goonesekere**, National Implementation of International Human Rights, Social Inclusion and the Empowerment of People, str.3.-5., dostupno putem:

<http://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2013/EmpowermentPolicies/National%20Implementation%20of%20International%20Human%20Rights.pdf>.

4. PODUZIMANJE PRAVNIH AKCIJA PROTIV VLADA ZBOG NEUSPJEHA U ISPUNJENJU ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA

Ako su vlade potpisale i ratificirale međunarodne dokumente koji potvrđuju, štite i promiču ljudska prava, kako je opisano u prethodnim poglavljima, onda su pod pravno obvezujućom obvezom provesti te odredbe u korist ljudi koji žive na njihovom teritoriju. Živjeti u siromaštvu i / ili socijalnoj isključenosti očito je kršenje onih prava koja su se vlade zaklele da će provoditi, tako da je, nakon toga, država u kršenju obveza u pogledu ljudskih prava kao nositelj dužnosti. U takvim okolnostima, može se očekivati pravni postupak protiv države.

Ovo poglavlje će pregledati načine na koje članice EAPN-a mogu započeti s pokretanjem takve akcije protiv vlada, uključujući pregled postupaka zbog kršenja zakona koji su dostupni u različitim međunarodnim institucijama, kao i prikaz načina na koje EAPN konkretno može djelovati s Vijećem Europe, ako ima sudjelujući status i stoga može pokrenuti kolektivne žalbe.

4.1. Pravni postupak na nacionalnoj razini

Kada se bave pitanjem zaštite ljudskih prava, organizacije trebaju razumjeti: pravo; kako se ono krši; koji su mehanizmi za obeštećenje dostupni; kako se može pratiti napredak.

Riječ je o pridržavanju odgovornosti od strane države, a ako je potrebno, i traženju odgovornosti države provodeći je kroz vlastiti regulatorni okvir ili odgovarajući postupak za pritužbe pri Odboru za ljudska prava.

Kad se usredotočimo na pristup temeljen na ljudskim pravima, postaje lakše identificirati različite vrste obveze poštivanja, zaštite i ispunjavanja ljudskih prava i počinjemo ih doživljavati kao obveze vlada. Analiza i utvrđivanje kršenja dužnosti ispunjenja izazova je izazovnija za utvrđivanje, ali je presudna u kontekstu siromaštva. Ono je izazovno jer uključuje pomak od tradicionalnog praćenja kršenja ljudskih prava zbog „kršenja zasnovanih na događajima“ prema poduzimanju „dugoročnog praćenja“ javnih politika vezanih za siromaštvo, zdravlje, obrazovanje i druga pitanja. Zahtijeva nove metodologije za mjerenje progresivne primjene tijekom vremena i za analizu javnih proračuna kako bi se procijenila raspodjela raspoloživih resursa. Također zahtijeva analizu namjernih propusta u postupanju ili drugih djela propusta.

Unatoč tim poteškoćama, postiže se znatan napredak u razvoju novih metodologija za suočavanje s ovim izazovima mnogih organizacija, uključujući CESR⁸². Ako su vaša prava povrijeđena, obično se trebate obratiti nadležnom tijelu u svojoj zemlji ili zemlji u kojoj su se kršenja dogodila.

Iako je poželjna suradnja, grupe za borbu protiv siromaštva često se mogu naći u konfliktu s državom ili njezinim agencijama vezanim uz pitanja stanovanja / smještaja, potpora za osobe s invaliditetom, zdravlja, socijalne skrbi ili diskriminacije, da navedemo neke. Sve su to pitanja ljudskih prava i moguće ih je uspješnije slijediti pristupom ljudskih prava. Na primjer, ako smještaj nije primjeren, nepristupačan je, pretrpan ili neprimjerenog standarda (vlažan, nezagrijan i predstavlja opasnost po zdravlje), može se smatrati da država ne ispunjava svoje obveze iz područja ljudskih prava. Ako svi domaći pravni lijekovi nisu riješili problem, tada se može uložiti žalba, uz pravnu pomoć, možda prema Europskoj socijalnoj povelji. Slično tome,

⁸² CESR, Monitoring Toolkit, *Human Rights and Poverty: Is poverty a violation of Human Rights?*, dostupno na: www.cesr.org/Tools

povećana privatizacija javnih komunalnih usluga znači da pristup predmetima poput vode (najosnovnije potrebe) ili obrazovanju sada mogu kontrolirati organizacije čiji je glavni cilj stvaranje profita.

Ako bi to predstavljalo teškoće obiteljima s ograničenim primanjima, a država na ove usluge gleda kao robu koja se može dobro prodati, to bi se moglo tumačiti kao kršenje ljudskih prava koje se može rješavati sukladno odgovarajućem instrumentu zaštite ljudskih prava - vjerojatno, Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, ako je dotična država ratificirala Fakultativni protokol koji pruža mehanizam za pojedinačne žalbe.

Žalbe na Nizozemskom institutu za ljudska prava

Broj pritužbi zaprimljenih u 2016. iznosio je 3.133, u usporedbi sa samo 2.148 godinu dana ranije, a 1.786 u 2014. Broj zahtjeva za presudu povećao se u 2016. za 41 zahtjev, na 463. U 2017. godini, Institut je objavio izvješće pod naslovom Ljudska prava u Nizozemskoj, u kojem je rečeno da borba protiv siromaštva mora biti na višem mjestu u popisu prioriteta jer su, uslijed nedostatka novca, ljudska prava poput prava na obrazovanje, rad, zdravlje i stanovanje u opasnosti. Institut je tražio da vlada osmisli nacionalnu strategiju za borbu protiv siromaštva.

Više pogledajte ovdje: <https://www.nu.nl/binnenland/4556904/college-rechten-van-mens-kreeg-meer-verzoeken-in-2016.html> i ovdje: <https://www.nu.nl/binnenland/4699194/mensenrechten-in-nederland-komen-druk-staan-armoede.html>.

4.2. Pravni postupak na međunarodnoj razini

Ovisno o slučaju, moguće je obratiti se tijelima Ujedinjenih naroda u Ženevi ili Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu. Sudu Europske unije i Europskom pravobranitelju također se može obratiti pod određenim okolnostima. Ovo poglavlje detaljno opisuje posebne uvjete žalbe i postupak za svako međunarodno žalbeno tijelo.

Ujedinjeni narodi

Uvjeti koji moraju biti ispunjeni za podnošenje tužbe:

- mora se raditi o žrtvi povrede bilo kojeg od prava utvrđenih u konvencijama
- moraju se iscrpiti sve nacionalne žalbe
- žalba nije anonimna
- tužba se ne smije smatrati zloupotrebom prava na žalbu
- druga međunarodna tijela za žalbe nisu rješavala po istom pitanju.

Tri su glavna postupka za podnošenje tužbi za kršenje odredbi ugovora o ljudskim pravima pred ugovornim tijelima za ljudska prava:

- Pojedinačne tužbe/komunikacije: Postoji devet osnovnih međunarodnih ugovora o ljudskim pravima. Svaki od ovih ugovora osnovao je „ugovorno tijelo“ (Odbor) stručnjaka za praćenje provedbe odredaba ugovora od strane svojih država potpisnica. Potpuni popis odbora i prava za koja su odgovorni nalaze se u [Prilogu](#) (str. 29.). Svatko može podnijeti žalbu Odboru protiv države a) koja je stranka predmetnog ugovora (ratifikacijom ili pristupanjem), navodeći prava koja su, navodno, povrijeđena; b) koja je prihvatila nadležnost Odbora za ispitivanje pojedinačnih pritužbi, bilo putem ratifikacije ili pristupanja fakultativnom protokolu (u slučaju ICCPR-a, CEDAW-a, CRPD-a, ICESCR-a i CRC-a) ili davanjem izjave u skladu sa specifičnim

člankom Konvencija (u slučaju CERD, CAT, CED i CMW). Žalbe mogu uložiti i treće strane u ime pojedinaca, pod uvjetom da su dale pisani pristanak.

- **Međudržavne pritužbe:** Nekoliko ugovora o ljudskim pravima sadrže odredbe kojima se državama potpisnicama omogućuje da se žale na navodnu povredu ugovora od strane druge države stranke. Ovi postupci se nikada nisu koristili.
- **Ispitivanja:** Nakon što država članica primi pouzdane informacije o ozbiljnim, teškim ili sustavnim kršenjima konvencija koje prate, Odbor za borbu protiv mučenja (članak 20. CAT), Odbor za uklanjanje diskriminacije žena (članak 8. Fakultativnog protokola na CEDAW), Odbor za prava osoba s invaliditetom (članak 6. Fakultativni protokol prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom), Odbor za prisilna nestanka (članak 33. CED-a), Odbor za ekonomska, socijalna i kulturna prava (članak 11. fakultativnog protokola ICESCR-u) i Odbor za prava djeteta (članak 13. fakultativnog protokola o komunikacijskom postupku CRC-u) mogu na vlastitu inicijativu pokrenuti istragu ako su dobili pouzdane informacije koje sadrže utemeljene naznake ozbiljnih ili sustavnih kršenja konvencija u državi stranci.

Postoje i postupci za pritužbe koje su izvan sustava ugovornog tijela - kroz posebne postupke Vijeća za ljudska prava i žalbeni postupak Vijeća za ljudska prava.

Pogledajte više o postupku žalbe pri Ujedinjenim narodima:

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/ComplaintProcedure/Pages/HRCComplaintProcedureIndex.aspx>

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/TBPetitions/Pages/HRTBPetitions.aspx>

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/TBPetitions/Pages/IndividualCommunications.aspx#proceduregenerale>.

Europski sud za ljudska prava

Europskom konvencijom o ljudskim pravima (ECHR) uspostavljen je 1959. godine Europski sud za ljudska prava (ECtHR) te je nadležan protiv država stranaka koje ne ispunjavaju svoje obveze iz Konvencija.

Sud ima 47 sudaca, po jednog iz svake države članice. Cilj Suda je osigurati poštivanje Europske konvencije o ljudskim pravima (ECHR) od strane članica Vijeća Europe. Sud preispituje prijave pojedinačnih građana i država koje se odnose na kršenja ljudskih prava. U posljednjih nekoliko godina, Sud je donio više od 1000 presuda godišnje.

Uvjeti koji trebaju biti ispunjeni da bi se podnijela tužba su u osnovi:

- netko treba izravno i osobno pogođen činom ili propustom za koji se smatra da krši Konvenciju
- moraju se iscrpiti svi nacionalni pravni lijekovi
- tužbu treba podnijeti u roku od šest mjeseci nakon što je slučaj pravomoćno riješen u nacionalnom sustavu
- žalba ne smije biti anonimna
- međunarodna žalbena tijela nisu trebala prethodno rješavati tužbu.

Ukoliko se slučaj pokrene pred ECHR, navedeno se mora obrazložiti. Ovo obrazloženje mora sadržavati:

- kratku prezentaciju prigovora
- navođenje prava i / ili sloboda za koje se navodi da su povrijeđene
- popis administrativnih i / ili pravnih odluka koja su u navedenom slučaju donijela nacionalna tijela.

Ako se slučaj smatra prihvatljivim za ispitivanje od strane Suda, podnositelja zahtjeva u pravilu mora zastupati odvjetnik. Presude kojima se utvrde kršenja obvezujuće su za države koje su ih obvezne primijeniti. Sve su europske države koje su potpisale Konvenciju dužne biti upoznate s odlukama koje je Sud donio.

Pogledajte više o Kriterijima prihvatljivosti za Europski sud za ljudska prava:
http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ENG.pdf

Europska unija

Ako smatrate da su vaša država prekršila država članica ili same institucije EU, možete kontaktirati jedno od sljedećih tijela.

- **Europski parlament:** Svaki građanin Europske unije ili rezident u državi članici može pojedinačno ili u suradnji s drugima podnijeti zahtjev Europskom parlamentu o temi koja ulazi u područja djelovanja Europske unije i koja na njih utječe izravno. Svaka tvrtka, organizacija ili udruga sa sjedištem u Europskoj uniji može također koristiti ovo pravo žalbe. Zahtjev može biti u obliku pritužbe ili zahtjeva i može se odnositi na pitanja od javnog ili privatnog interesa. Peticija može predstavljati pojedinačni zahtjev, žalbu ili primjedbu u vezi s primjenom prava EU ili žalbu Europskom parlamentu da usvoji stav o određenoj stvari. Takve molbe pružaju Europskom parlamentu mogućnost da skrene pozornost na bilo kakvo kršenje prava europskog građanina od strane države članice ili lokalnih vlasti ili druge institucije.
- **Europski ombudsman:** Ovaj mehanizam je dostupan građanima EU i osobama s prebivalištem u državi članici EU. Prigovor se može podnijeti kada se odnosi na nekvalitetnu ili lošu upravu tijela EU. Europski ombudsman neovisno je i nepristrano tijelo kojemu je odgovorna uprava EU-a. Pučki pravobranitelj istražuje pritužbe na loše upravljanje u institucijama, tijelima, uredima i agencijama EU. Samo Sud Europske unije, djelujući u svojstvu sudbenih funkcija, ne podliježe mandatu Ombudsmana. Ombudsman može zaključiti kako je upravljanje neodgovarajuće ako institucija ne poštuje temeljna prava, pravne propise ili načela ili načela dobrog upravljanja.
- **Europska komisija:** Dostupno svima koji se žele žaliti Komisiji da država članica nije poštivala pravo EU-a.
- **Sud Europske unije** tumači pravo EU-a kako bi se osiguralo da se europsko pravo primjenjuje na isti način u svim zemljama EU-a i rješava pravne sporove između nacionalnih vlada i institucija EU-a. U određenim okolnostima, pojedinci, tvrtke ili organizacije mogu ga koristiti i za poduzimanje akcija protiv institucije EU-a, ako smatraju da im je na neki način povrijeđeno njihovo pravo.
- **Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA)** jedna je od decentraliziranih agencija EU-a. Te su agencije osnovane radi pružanja stručnih savjeta institucijama EU i državama članicama o nizu pitanja. FRA pomaže osigurati zaštitu temeljnih prava ljudi koji žive u EU. Nema mandat rješavati pojedinačne žalbe. Međutim, u državama članicama postoje organizacije, a na europskoj i međunarodnoj razini koje su popisane u nastavku, gdje se ljudi mogu obratiti kada im se krše temeljna prava.

Pogledajte više o tome gdje se obratiti za pomoć u Agenciji Europske unije za temeljna prava:

<http://fra.europa.eu/en/about-fundamental-rights/where-to-turn>

4.3. Kolektivne žalbe Vijeću Europe

Vijeće Europe međunarodna je organizacija osnovana 1949. godine za promicanje demokracije, zaštite ljudskih prava i vladavine prava u Europi i obuhvaća 47 europskih zemalja članica. Kako bi se jamčila pravno obvezujuća prava pojedinaca, Vijeće Europe usvojilo je dva odvojena ugovora: Europsku konvenciju o ljudskim pravima koja jamči građanska i politička prava, donesenu 1950. i Europsku socijalnu povelju koja jamči socijalna i ekonomska prava, usvojenu 1961. godine. Prava uspostavljena Europskom socijalnom poveljom (ESC) obično se odražavaju u obvezujućim odredbama bilo primarnih ili sekundarnih zakona EU. Iako Povelja ne sadrži nijednu posebnu odredbu o siromaštvu, njena revidirana verzija (RESC) sadrži članak 30. koji izričito i posebno govori o tom pitanju.

Status promatrača nevladinih organizacija

Konferencija međunarodnih nevladinih organizacija (INGO) je statutarni odnos između Vijeća Europe i nevladinih organizacija. Nevladine organizacije aktivno doprinose procesu odlučivanja u Vijeću Europe kroz Konferenciju, što je jedinstveno savjetodavno tijelo koje okuplja više od tristo udruga koje se sastaju dva puta godišnje na plenarnom zasjedanju. Sve nevladine organizacije koje su dio konferencije INGO-ova uživaju poseban status, nazvan participativni status. Postoji nekoliko različitih kriterija prihvatljivosti koje nevladine organizacije moraju poštivati kako bi ih postigle, uključujući poštivanje demokratskih načela, funkcioniranje strukture i reprezentativnost u području svojih nadležnosti na europskoj razini. Status promatrača dodjeljuje se jednom godišnje i može se obnavljati svake četiri godine. Status EAPN-a obnovljen je 2017. Nakon što organizacija uživa status participacije, ona ima pristup nekolicini kanala sudjelovanja, u rasponu od aktivnog promicanja pravnih okvira koje je donijelo Vijeće Europe, do savjetovanja i suradnje s drugim tijelima Vijeća (posebno s Povjerenikom za ljudska prava).

Više pogledajte ovdje: <https://www.coe.int/en/web/ingo/participatory-status>

Samo udruge sa statusom promatrača mogu podnositi postupke za zaštitu kolektivnih interesa i prava pred ECSR. EAPN je naveden na popisu udruga koje mogu podnositi tužbe do 30. lipnja 2018.

Postupak za zaštitu kolektivnih interesa i prava, uveden 1995., ojačao je ulogu socijalnih partnera i nevladinih organizacija, omogućujući im da se izravno prijave Europskom odboru za socijalna prava radi donošenja presuda o mogućem nepoštivanju Povelje u dotičnim zemljama, primarno onim državama koje su prihvatile njegove odredbe i postupak za podnošenje tužbi. Zbog njihove kolektivne naravi, žalbe mogu postavljati samo pitanja koja se tiču neusklađenosti državnog zakona ili prakse s jednom od odredaba Povelje. Pojedinačne situacije se ne mogu podnijeti. U svjetlu toga, žalbe se mogu podnijeti bez iscrpljenja domaćih pravnih sredstava i bez da je podnositelj zahtjeva nužno i sam bio žrtva odgovarajuće povrede. Jedini zahtjev za nevladine organizacije koje podnose postupke za zaštitu kolektivnih interesa

i prava jest da moraju imati određenu nadležnost na području koje se odnosi na odredbu (ili odredbe) Povelje obuhvaćene prigovorom⁸³.

Žalbe moraju biti pisane engleskim ili francuskim jezikom, a moraju se slati poštom Izvršnom tajniku ECSR-a. Ako su ispunjeni formalni uvjeti, ECSR proglašava prigovor prihvatljivim na temelju prijedloga imenovanog izvjestitelja. Država stranka može odgovoriti u pisanom obliku, a podnositelj žalbe može isto učiniti na zahtjev predsjednika ECSR-a. Predsjednik zatvara postupak samo kad to smatra prikladnim. ECSR također može organizirati javne rasprave na vlastitu inicijativu ili na zahtjev jedne od stranaka.

Nakon toga, ECSR usvaja i šalje izvješće o osnovanosti žalbe kojim se utvrđuje je li Povelja povrijeđena ili ne. Odbor ministara Vijeća Europe tada može usvojiti neposredne mjere na zahtjev jedne od stranaka ili na vlastitu inicijativu u slučaju rizika od ozbiljnih šteta, a od stranaka se može tražiti i da prate provedbu tih mjera. U slučaju kršenja Povelje, u konačnoj odluci ili preporuci Odbora uzima u obzir deklariranu namjeru tužene države da poduzme odgovarajuće mjere za usklađivanje situacije⁸⁴.

Odluke i zaključke mora poštivati dotična država, iako one nisu izravno izvršne na nacionalnoj razini, jer Odbor nije sud u pravom smislu koji bi mogao donositi presude. Koje mjere će usvojiti je u konačnici politička odluka dotične države (tj. podnositelj zahtjeva ne može zahtijevati provođenje odluke). Bez obzira na to, ove odluke služe kao osnova za pozitivan razvoj socijalnih prava na nacionalnoj razini, kako kroz zakonodavstvo, tako i sudsku praksu.

Međutim, jedno od glavnih ograničenja za napredak na ovom području temelji se na ograničenoj pravnoj vrijednosti prakse ECSR-a iz dva glavna razloga: prvo, odluke ne proizlaze od suda; i drugo, njezine odluke nisu presude. Stoga bi se mogli istražiti i drugi mogući kanali u okviru Vijeća Europe, poput podnošenja zahtjeva pred Europskim sudom za ljudska prava ili suradnje s povjerenikom za ljudska prava.

Potražite više o djelovanju Vijeća Europe u području ljudskih prava ovdje:

<http://www.coe.int/en/web/portal/human-rights>

Potpuni pregled postupaka Vijeća Europe, s potpunim detaljima o tijelima, odgovornostima i praktičnim koracima dostupan je u [Prilogu](#) (str. 30), sa sljedećom strukturom:

1. Što je Vijeće Europe?
2. Zaštita prava pojedinaca unutar Vijeća Europe
3. Europska konvencija o ljudskim pravima i Europski sud za ljudska prava
4. Europska socijalna povelja i Europski odbor za socijalna prava
5. Pregled – Konferencija međunarodnih nevladinih organizacija
6. Status sudjelovanja - značenje
7. Status sudjelovanja - preduvjeti za pristup
8. Status sudjelovanja - Modalitet sudjelovanja
9. Status EAPN-a u INGO bazi podataka
10. Pregled - žalbe za zaštitu kolektivnih interesa i prava
11. Nevladine organizacije koje imaju pravo podnijeti žalbe za zaštitu kolektivnih interesa i prava

⁸³ Council of Europe, *The Collective Complaints Procedure*, dostupno ovdje: <http://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/collective-complaints-procedure1>

⁸⁴ Council of Europe, *The evolution of the Charter and the Convention within the Council of Europe: a comparative overview*, dostupno ovdje: <https://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/the-evolution-of-the-charter-and-the-convention-within-the-council-of-europe-a-comparative-overview>

12. Uvjeti prihvatljivosti – žalbe za zaštitu kolektivnih interesa i prava
13. Postupak koji slijedi – žalbe za zaštitu kolektivnih interesa i prava
14. Moguće alternative - podnošenje zahtjeva pred Europskim sudom za ljudska prava i suradnja s Povjerenikom za ljudska prava.

Podnošenje pritužbi u skladu s (Revidiranom) Europskom socijalnom poveljom u Finskoj

Finska udruga za socijalna prava (engl. Finnish Association of Social Rights, članica EAPN FI) podnijela je dvije žalbe Odboru za socijalna prava pri Vijeću Europe (žalba 88/2012 i žalba 108/2014). Udruga se pozvala na članke 12. i 13. (Revidirane) Socijalne povelje i zauzela je mišljenje da je iznos osnovnih davanja za slučaj bolesti, majčinstva, rehabilitacije i nezaposlenosti, uključujući subvencije za tržište rada, prenizak u Finskoj. Odbor se u svojim odlukama složio i napomenuo da Finska, s obzirom na to da su osnovna davanja preniska, krši članke 12. i 13. Socijalne povelje, osnovanost 88/2012 i 108/2014. U kasnijoj odluci 108/2015, Odbor je zaključio da subvencija na tržištu rada, čak i uzimajući u obzir njegovu moguću kombinaciju s drugim pogodnostima, nije dovoljna da omogući svojim korisnicima zadovoljenje njihovih osnovnih potreba i stoga je situacija u suprotnosti s člankom 13.§1 (Socijalna pomoć).

Nažalost, Vlada Finske odbila je poštivati Socijalnu povelju. Osnovne naknade nisu unaprijeđene i u razdoblju od 2016. do 2019. te će naknade biti zamrznute jer nema povećanja zbog promjene indeksa potrošača. Dakle, unatoč osnovanosti, stanje u Finskoj za siromašne još je gore u 2017. godini nego što je bilo 2014. EAPN FI planira kampanju i prikupljanje potpisa za građansku inicijativu za podizanje razine osnovnih naknada u Finskoj za pomoć siromašnima, i kako bi natjerali Vladu na poštivanje propisa Socijalne povelje.

Finska je također među 15 zemalja koje su dobile pritužbu sukladno Europskoj socijalnoj povelji zbog kršenja svojih obveza u pogledu jednake plaće za rad jednake vrijednosti za žene i muškarce. Europski odbor za socijalna prava ovih 15 je žalbi Sveučilišnih žena Europe (University Women of Europe) broj 124-138 / 2016 proglasio je dopuštenim, a Odbor ih sada proučava nakon postupka kolektivne žalbe.

Pročitajte više:

- <http://hudoc.esc.coe.int/eng/?i=cc-88-2012-dmerits-en>

- www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/-/the-decision-on-the-admissibility-and-merits-of-the-complaint-finnish-society-of-social-rights-v-finland-no-108-2014-is-now-public

- www.eapn.fi/wp-content/uploads/2017/05/E-108-2014-report.pdf

4.4. Pravno djelovanje pri Vijeću Europe u praksi: naučene lekcije od socijalnih dionika

U nastojanju da bolje razumije kakve posljedice ima korištenje participativnog statusa u Vijeću Europe kako bi se pokrenuo postupak žalbe za zaštitu kolektivnih interesa i prava, EAPN je kontaktirao druge organizacije na europskoj razini u pokušaju učenja iz njihovog iskustva. Informacije su prikupljene od FEANTSA (Europske organizacije članice EAPN-a), Europskog foruma mladih i Europske konfederacije sindikata.

Tijekom proteklih godina **FEANTSA** je podnijela tri žalbe za zaštitu kolektivnih interesa i prava Vijeću Europe. Godine 2006. podnijela je uspješnu žalbu protiv Francuske, koja je kršila posebne obveze iz članka 31. Revidirane socijalne povelje: promicati pristup odgovarajućem stanovanju, spriječiti, smanjiti i postupno ukloniti beskućništvo i omogućiti stanovanje pristupačnim za one bez odgovarajućih resursa.

Godine 2008. podnijela je žalbu protiv Slovenije, usmjereno zakonodavstvu kojim bi 13000 stanara bilo izloženo oduzimanju stanova od strane bivših stanara, tvrdeći da je time povrijeđeno članke E, 16 i 31.

U 2012. godini podnijela je žalbu protiv Nizozemske, navodeći da zakonodavstvo, politika i praksa zemlje u vezi s prihvatom beskućnika nisu u skladu s člancima 13., 16., 17., 19., 30. i 31., donesenim samostalno ili u vezi s člankom E Europske socijalne povelje.

Potražite više informacija ovdje:

- <http://housingrightswatch.org/jurisprudence/collective-complaint-feantsa-v-france-392006>
- <http://housingrightswatch.org/jurisprudence/collective-complaint-feantsa-v-slovenia-532008>
- <http://housingrightswatch.org/jurisprudence/collective-complaint-feantsa-v-netherlands-862012>

U svibnju 2017., **Europski forum mladih** podnio je pravnu tužbu protiv Belgije zbog neplaćenog stažiranja. Žalba je imala cilj osporiti i u konačnici promijeniti belgijsko zakonodavstvo tražeći pravnu odluku kojom bi se uspostavio presedan u cijeloj Europi i šire kako bi se ta nepoštena i diskriminirajuća praksa učinila nezakonitom. Trenutno je u Belgiji najveći postotak neplaćenih stažista u EU-u, a plaćen je tek jedan od 5 (18%). U pritužbi se navodi da neplaćeni staž krši pravo na pravičnu naknadu kao i pravo djece i mladih na zaštitu kako je definirano u Europskoj socijalnoj povelji. Pogledajte više detalja o ovom postupku ovdje: <http://www.youthforum.org/pressrelease/belgium-youth-forum-takes-legal-step-to-ban-unpaid-internships/>

Europska konfederacija sindikata (engl. European Trade Union Confederation) ima dugu povijest aktivnog djelovanja, što je u početku i pridonijelo izradi žalbi za zaštitu kolektivnih interesa i prava. Do sada su, zajedno sa svojim nacionalnim podružnicama, podnijeli dvije uspješne žalbe: 2005. protiv Bugarske i 2009. protiv Belgije, obje u odnosu na pravo na štrajk i na kolektivnu tužbu. Osim toga, ETUC je savjetovao druge nacionalne podružnice o tome treba li poduzimati pravne radnje, surađuju s Europskim forumom mladih na gore opisanoj akciji, te su dali primjedbe na preko 20 žalbi za zaštitu kolektivnih interesa i prava, uključujući svih 15 slučajeva Sveučilišta žena u Europi (jedna udruga protiv 15 država članica).

Više informacija potražite ovdje:

- <https://rm.coe.int/16805d731f>
- https://www.etuc.org/IMG/pdf/E_Report_to_CM_59-2009.pdf

Temeljem tih konkretnih iskustava i doprinosa gore navedenih organizacija, u saželi smo glavne korake, kao i izazove i prilike, koje su ovi akteri identificirali u svojim pravnim nastojanjima.

Kako razumjeti postoji li temelj koji se može podnijeti kao žalba za zaštitu kolektivnih interesa i prava?

Prema gore navedenim akterima, prvi korak je pretraživanje nacionalne stvarnosti, kako bi se provjerilo u kojim zemljama postoje kršenja ljudskih prava koja bi se mogla osporiti tužbom protiv dotičnih vlada. ETUC smatra da to najbolje mogu učiniti nacionalne članice. U ovom djelovanju pomaže pregled odredbi Europske socijalne povelje koje su ove zemlje ratificirale i izvješća Europskog odbora za socijalna prava o tim zemljama koja prate je li ponašanje zemlje

u skladu s odredbama. Tužba može biti protiv samog zakona ili načina provođenja (ili ne provođenja) u praksi. Na primjer, u slučaju tužbe Europskog foruma mladih za neplaćeno stažiranje, bilo je važno utvrditi jesu li nacionalni zakoni dopuštali da se to događa, ili ih nisu na odgovarajući način regulirali ili ih je zakon zabranjivao, ali su postojali u praksi. ETUC naglašava da je polazna točka sudska praksa ECSR-a i trenutna kršenja problematiziranih članaka od strane države. U 2008., Europski sindikalni institut izradio je praktičan alat usmjeren kampanjama pod nazivom *Bolja zaštita i promicanje sindikalnih prava u javnom sektoru*, koji mapira sve parnične postupke koji su mogući, uključujući žalbe za zaštitu kolektivnih interesa prava. Dok 1. dio sadrži neke neformalne smjernice koje ETUC primjenjuje pri odlučivanju o pokretanju žalbe za zaštitu kolektivnih interesa prava, drugi dio daje analizu postojećih kršenja sindikalnih prava, koja su utvrdila ILO i CoE, po zemlji. Dokument možete u cijelosti pogledati ovdje: <http://www.etui.org/Publications2/Reports/Better-defending-and-promoting-trade-union-rights-in-the-public-sector2>

Europski forum mladih: Promicanje prava mladih putem Vijeća Europe

Potrebno je utvrditi sljedeće:

- Je li zemlja ratificirala izvornu ili Revidiranu Europsku socijalnu povelju.
- Koje je odredbe Europske socijalne povelje zemlja prihvatila.
- Je li zemlja prihvatila postupak žalbe za zaštitu kolektivnih interesa prava.
- Kad država izvještava o člancima koji su zanimljivi za organizaciju.
- Je li vlada upoznata s preporukom Odbora ministara o pristupu mladih pravima kontaktiranjem nadležnog ministarstva (npr. vanjskih poslova).
- Ako je to slučaj, što radi na provođenju Preporuke?

Vidjeti više na: <http://www.youthforum.org/youth-rights-info-tool/the-council-of-europe-and-youth-rights/the-council-of-europe-and-youth-rights#action-points-promoting-youth-rights-through-the-council-of-europe-human-rights-system193>

FEANTSA: Postoji li slučaj?

Što je potrebno:

- Dobro poznavanje nacionalnog i lokalnog konteksta
- Prikupljanje informacija o problemu: statistički podaci o kršenju, goruća pitanja prisutna u medijima
- Procjena kompatibilnosti s revidiranom Europskom socijalnom poveljom kako bi se utvrdilo koja su prava povrijeđena
- Dosljedno povezivanje dokaza s terena s postojećim zakonima i politikama te odredbama Povelje koje je dotična zemlja usvojila.

Kolika je pravna stručnost potrebna?

To je u osnovi pravno pitanje, pa je potrebno detaljno poznavanje zakonskih odredbi u dotičnoj zemlji unutar domene na koju se problem odnosi. Pravna podrška potrebna je ne samo za podnošenje tužbe, već i za odgovor na komentare tuženih država. Odgovarajuća pravna podrška i kapaciteti su najvažniji - ili, kako ETUC navodi, barem znanje o postupcima i sudskoj praksi (neusklađenost). Prema FEANTSA-i, jedna je osoba s dobrim znanjem u području prava potrebna je za sastavljanje predmeta i pisanje tužbe. Na primjer, u njihovom slučaju, tužbu su izradili odvjetnik povezan sa Udrugom stanara u Sloveniji i odvjetnik stručan za prava

migranata iz Nizozemske. Osim toga, potreban je širi tim stručnjaka koji će tužbu pregledati, poboljšati je, obogatiti i pružiti podršku - u slučaju FEANTSA-e ovo je bila Mreža stručnjaka za praćenje prava na stan (vidi uokvireni tekst dolje). ETUC ima pravno vijeće unutar organizacije, tako da može pružiti pravnu podršku nacionalnim podružnicama. Kako zaposlenici udruga nemaju uvijek pravno obrazovanje ili iskustvo s takvim pitanjima, rješenje koje je predložio Europski forum mladih i FEANTSA je raditi s pro-bono pravnom tvrtkom koja može pružiti pomoć u izradi tužbe, uz doprinose organizacija i njenih članova. Plaćanje pravne pomoći je druga opcija, ali mnogo manje istražena jer su iznosi odvjetničkih tarifa ograničavajući za nevladine organizacije s ograničenim resursima. ETUC izvještava kako su u većini slučajeva već podneseni zahtjevi Vijeću Europe da mu se nadoknade pravnih taksi. FEANTSA također ukazuje na postojanje pravnih klinika, gdje studenti, pod nadzorom njihovih profesora, rade na određenim slučajevima, kako bi naučili primijeniti svoje teorijsko znanje uz održavanje izravnog kontakta s praktičarima i tužiteljima.

Koja su druga sredstva uključena, uključujući vrijeme rada zaposlenika?

Nacionalni članovi u dotičnoj zemlji moraju biti spremni posvetiti resurse da bi se uključili u postupak prikupljanjem dokaza na nacionalnoj razini kako bi se potkrijepio slučaj i radeći s pravnim savjetnicima kako bi sastavili tužbu. Aktivan angažman nacionalnih članova apsolutno je potreban, a FEANTSA također preporučuje identificiranje prvaka na nacionalnoj i lokalnoj razini. Najmanje jedan član osoblja na europskoj razini (često dva) morat će pružiti podršku u postupcima, s različitim razinama angažmana - ponekad 10-25% svog vremena, prema Europskoj konfederaciji sindikata, ponekad i mnogo više, kada se događaju ključni trenuci. Saslušanje se može održati u Strasbourgu. Cijeli proces u prosjeku zahtijeva oko 18 mjeseci. FEANTSA smatra da je, iako je proces relativno jeftin, potrebno izdvojiti mnogo vremena rada osoblja i potrebne energije, kako bi se učinkovito mobilizirali nacionalni članovi, stekla statutarna odobrenja unutar organizacije, uspostavila veza sa svim uključenim stranama, uključujući vanjske pravne stručnjake, a nakon postupka, za prateće procese s dodatnim aktivnostima (lobiranje, podizanje svijesti, jačanje kapaciteta itd.). Također je važno naglasiti da programi financiranja iz EU-a koji podržavaju Europske mreže izričito smatraju neprihvatljivim troškove povezane s pravnim postupcima, tako da alternativni izvori financiranja moraju biti identificirani za provođenje takvih aktivnosti (iako, kako rezultati nisu obvezujući, možda će trebati daljnja potvrda).

EaSI - Uspostavljanje četverogodišnjih okvirnih sporazuma o partnerstvu radi pružanja podrške EU mrežama koje djeluju u području socijalne uključenosti i smanjenja siromaštva

U Pozivu na dostavu prijedloga projekata koji je objavila Europska komisija u srpnju 2017. jasno je navedeno:

„6.1.3. Neprihvatljive aktivnosti: Sljedeće vrste aktivnosti nisu prihvatljive za financiranje iz EU-a: plaćanje članarina drugim mrežama koje su financirane iz EU izvora; financijska potpora trećim stranama kako je definirano u točki 3. Financijskih smjernica; sponzorstva / stipendije pojedincima za njihovo sudjelovanje u radionicama, seminarima, konferencijama, kongresima, tečajevima, obuci itd. ; aktivnosti koje podržavaju pojedine političke stranke; **pravni postupci pred nacionalnim ili međunarodnim sudovima bez obzira na njihovu osnovu ili ciljeve.**”

To je pojašnjeno i ponovljeno u dokumentu sa pitanjima i odgovorima.

Svi dokumenti dostupni za dodatno proučavanje su ovdje:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=629&langId=en&callId=520&fwhatCalls=yes>

Koja bi se partnerstva mogla uspješno uspostaviti u ovim nastojanjima - na nacionalnoj i europskoj razini?

Osim obraćanja *pro-bono* pravnicima, FEANTSA i Europski forum mladih ukazuju na kontaktiranje drugih organizacija koje su provele slične postupke. Nadgradnja stručnosti drugih organizacija vrlo je vrijedan resurs. ETUC naglašava da su udruživanja s drugim nevladinim organizacijama koje također djeluju u istom području korisna ne samo za korištenje stručnosti, već i zbog toga što bi tužbe koje je podnijela više od jedne stranke također mogle biti ključne u postupku. Osim toga, Forum također podsjeća na to da je Socijalna platforma u prošlosti organizirala događanja i obuke o Europskoj socijalnoj povelji i kolektivnim pritužbama, ali zadnji su održani 2015. Uspostavljanje ili povezivanje s postojećim mrežama koje su obavljale korisne poslove na terenu je još jedna praksa prikazana u nastavku. ETUC savjetuje zainteresiranoj organizaciji da stupi u kontakt s Tajništvom socijalne povelje, kao i sa Konferencijom nevladinih organizacija kako bi vidjeli kakvu specifičnu potporu mogu ponuditi nevladinim organizacijama pri sastavljanju tužbe.

Housing Rights Watch

FEANTSA-in *Housing Rights Watch* interdisciplinarna je europska mreža udruga, pravnika i stručnjaka iz akademske zajednice iz različitih zemalja, koja se zalaže za promicanje prava na stan, što je prepoznato kao jedno od najvažnijih temeljnih ljudskih prava. Mreža koja je uspostavljena u Cardiffu u studenom 2008. godine, nastoji ostvariti pravo svake osobe na dostojanstven život i da ima sigurno, primjereno i pristupačno mjesto za život. Podržava razmjenu i međusobno učenje putem:

- Dijeljenja informacija o zakonodavnim i sudskim inicijativama (baza sudske prakse, sudska analiza, praćenje normativnih ishoda)
- Podrške sudskim postupcima na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini
- Praćenja i interveniranja na činjeničnom i sustavnom uskraćivanju prava promatrano na različitim razinama
- Praćenja razvoja stambene situacije iz perspektive temeljene na pravima
- Podrške promjenama javnih politika na nacionalnoj i europskoj razini s ciljem bolje provedbe prava na stan
- Podrške uspostavljanju nacionalnih mreža u području prava na stan diljem Europe.

Prilike i koristi od podnošenja tužbi

Važna snaga, prema Europskom forumu mladih, je pozitivan ishod ECSR-a koji može potaknuti zagovaranje istog pitanja u drugim zemljama. Oni također ukazuju na prednost postupka koji ne iziskuje potrebu da se prvo iscrpe svi lokalni pravni lijekovi, što ubrzava postupak. Podnošenje takve tužbe odlična je prilika za podizanje svijesti i povećanje vidljivosti o problemu, ali potrebna su dodatna sredstva kako bi se problem promovirao na odgovarajući način putem medija (uključujući društvene medije) i drugih kanala za podizanje svijesti kako bi se stvorio veći odaziv. Na primjer, objava na vijesti na Facebook profilu Europskog foruma mladih o tužbi izazvala je najbrojniju reakciju i dijeljenja. FEANTSA naglašava da je potrebno zagovaranje uz provođenje sudske spora, kao i obuka, izgradnja kapaciteta i aktivnosti podizanja svijesti. U njihovom slučaju, tužba protiv Francuske uspjela je stvoriti zamah za to pitanje, dok je u Nizozemskoj stečeno bezuvjetno pravo na sklonište (iako se ne primjenjuje na ilegalne migrante). Još jedan pozitivan aspekt je činjenica da su prigovori utjecali na sudsku praksu, uključujući implikacije za Europski sud i nacionalne sudove. Prema ETUC-u, politički utjecaj je jasna korist, ali upozoravaju na to da je ono ovisno o mnogim čimbenicima, kao što

su mobiliziranje medija (sindikati to čine lakše nego udruge), ulaganje resursa u stvaranje medijske i političke napetosti, spremnost vlade na pokretanje rasprave o temi tužbe itd.

Pozitivne lekcije iz iskustva FEANTSA-e

- Kampanje i socijalni pokreti za pravo na stan utvrdili su da je vrijedno stavljanje beskućništva u okvir pristupa temeljenih na pravima.
- Pružanje beskućnicima pravo na akciju, umjesto da se beskućništvo smatra isključivo političkim pitanjem.
- Vrijednost za napredovanje i pojašnjenje stambenih prava i stvaranja dragocjenog korpusa sudske prakse o obvezama država u odnosu na ESC i RESC.
- Strukturiranje međunarodnih standarda / proces usklađivanja odozgo.
- Utjecaj na pravo na stan na nacionalnoj razini ispravljajući zakonodavstvo koje izaziva osude.

Prijetnje i izazovi u zajedničkom djelovanju

Ključna slabost, koju je također naglasila Europska konfederacija sindikata, je da ishod nije pravno obvezujući, iako tužbe dovode do promjena u zakonu i praksi. Nadalje, samo 15 zemalja prihvatilo je protokol o žalbama za zaštitu kolektivnih interesa i prava. ETUC upozorava da je to *kvazi* pravni rezultat, jer su države članice u načelu dužne poduzeti provedbene mjere, ali nisu predviđene sankcije. Jednako tako, provedba može trajati dugo, a katkad je polovična, jer nacionalne promjene zakona mogu potrajati godinama. Prema FEANTSA-i, organizacije moraju pažljivo uravnotežiti troškove i koristi suradnje s vladama kako bi postigle promjene nasuprot izravnom sučeljavanju pravnim sredstvima. Oni također upozoravaju da žalbe za zaštitu kolektivnih interesa i prava mogu imati negativan utjecaj na članstvo, jer su neke nacionalne organizacije članice pružatelji usluga koje financiraju država ili lokalna uprava. U slučaju ETUC-a, poštovanje nacionalnog članstva također je bilo razmatrano - iako su se oni uključili tužbama u Bugarskoj i Belgiji, u francuskom slučaju nisu jer se nisu sve nacionalne podružnice priključile akciji. FEANTSA podjednako ističe da mnoge zemlje nisu ratificirale Europsku socijalnu povelju, a *à la carte* sustav omogućava državi odabir članaka koje prihvaćaju. Jedan izazov koji je utvrdio Europski forum mladih je balansiranje doprinosa dobivenih od vanjskih pravnih aktera uz sudjelovanje nacionalnih članica.

HUDOC-ESC je baza podataka koja pruža pristup odlukama i zaključcima Europskog odbora za socijalna prava - odlukama koje je Odbor donio u okviru postupka žalbi za zaštitu kolektivnih interesa i prava i praćenje odluka koje je donio Odbor ministara; Zaključci koje je Odbor usvojio u okviru Sustava izvještavanja i praćenje zaključaka Odbora ministara. Navedeno je moguće konzultirati ovdje: <http://hudoc.esc.coe.int>

INFORMACIJE I KONTAKT:

Za više informacija o ovoj publikaciji, kontaktirajte

Amana Ferro – EAPN Senior Policy Officer
amana.ferro@eapn.eu – 0032 (2) 226 58 50

Za više informacija o EAPN-ovim stajalištima, kontaktirajte
Sian Jones – EAPN Policy Coordinator
sian.jones@eapn.eu – 0032 (2) 226 58 59

Za više informacija o EAPN-ovim stajalištima, publikacijama i aktivnostima
www.eapn.eu

EUROPEAN ANTI-POVERTY NETWORK. Umnožavanje je dozvoljeno, pod uvjetom da se navede izvor. Ožujak 2018.

Ova publikacija dobila je financijsku potporu iz programa Europske unije za zapošljavanje i socijalne inovacije "EaSI" (2014.-2020.). Za dodatne informacije, molimo pogledajte: <http://ec.europa.eu/social/easi>.

Ni Europska komisija, niti bilo koja osoba koja djeluje u ime Komisije ne može se smatrati odgovornim za korištenje podataka sadržanih u ovoj publikaciji. Za svako korištenje ili reprodukciju fotografija koje nisu pod autorskim pravima Europske unije mora se tražiti dopuštenje izravno od nositelja autorskih prava.